

PIILEVÄN ERIARVOISUUDEN RASKAS TAAKKA
Arkisia kokemuksia yhteiskuntaluokista

Ilona Watia
Maisterintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden- ja filosofian laitos
Tekijä Ilona Watia	
Työn nimi Piilevän eriarvoisuuden raskas taakka: Arkisia kokemuksia yhteiskuntaluokista	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Syksy 2024	Sivumäärä 57
Ohjaajat Mikko Jakonen & Sakari Taipale	
Tiivistelmä <p>Historiallisesti yhteiskuntaluokkia on tarkasteltu erilaisista näkökulmista, ja niiden on myös sanottu 2000-luvulla lakaneen olemasta. Moninaisista lähestymistavoista huolimatta yhteiskunnalliset jakolinjat sekä ihmisten tai ryhmittymien asemat rakenteissa vaikuttavat yksilöiden elämään. Tässä maisterintutkielmassa tarkastelen sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuja yhteiskuntaluokkia Jyväskylän yliopiston <i>Pienituloisten arki ja sosiaaliturva palkkatyössä ja yrittäjänä</i> -tutkimusprojektiin vuonna 2021 kerättyssä <i>Töissä ja köyhä 2.0!</i> -kirjoituspyyntöaineistossa. Tutkielmassani pyrin vastaamaan siihen, miten symbolisella tasolla käytäviä luokkakamppailuja sanoitetaan bourdieulais-skeggsiläisestä näkökulmasta. Tällöin keskeistä on luokan ymmärtäminen vallan, etuuksien sekä etuoikeuksien kautta.</p> <p>Empiirisessä analyysissäni käytin menetelmänä laadullista sisällönanalyysiä sekä hyödynsin Beverley Skeggsin teoriassaan esittämiä näkemyksiä luokan tuottamisen mekanismeista, kuten arvon kirjaamisesta sekä kiinnittämisestä, ja ihmisten sekä ihmisryhmien ulossulkemisesta. Tutkimuskysymykseni tarkentavat analyttisen katseen arkisiin yhteiskuntaluokan kokemuksiin, niihin liittyvien affektiivisten tilanteiden kuvauksiin sekä luokan materialisoitumiseen ruumiissa.</p> <p>Tuloksissa esitän keskiluokkaisuuden esiintyvän erityisesti moraalisenä, ulkopuolisuuden ja toiseuden kokemuksia tuottavana sosiaalisena konstruktiona. Havaintoni liitän aineistoni pohjalta elämäntapaan, asumiseen sekä kuluttamiseen, mutta myös luokan todeksi elämiseen arkisten kokemusten kautta. Aineistossani kokemus ”luokattomuudesta” kaiverretaan ruumiiseen erityisesti sairastavuutena, mutta myös luonnollistetun keskiluokkaisen estetisoinnin tavoittelemisen kautta. Kokemukset keskiluokkaisuuteen liittyvien sosiaalisten normistojen täyttämättömyydestä aiheuttavat yksilöille häpeää ja stressiä, joiden seuraukset ulottuvat mahdollisesti kauaskantoisestikin elämäntapaan. Ihmisen oma kokemus arvottomuudesta vaikuttaa myös yhteiskunnallisen toiminnan mahdollisuuksiin.</p>	
Asiasanat: yhteiskuntaluokka, luokkakamppailu, eriarvoisuus, elämäntapa, toiseus	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS: KIISTELTY JA KIISTETTY LUOKKA.....	4
2.1	Ammattiasemia vai asemoiteja	5
2.2	Piiloerotellun jäljillä	7
2.2.1	Kulttuuri ja siihen liittyvät tulkinnat.....	7
2.2.2	Symbolinen vallankäyttö.....	8
2.2.3	Representaatiot	9
2.3	Näkökulmia luokan tekemiseen, elämiseen ja kokemiseen	10
2.3.1	Elämäntapa ja maku.....	11
2.3.2	Affektiiviset kokemukset	12
2.3.3	Ruumiillisuus.....	13
3	YHDESTÄ SUURESTA KESKILUOKASTA LUOKKARETKIIN.....	14
3.1	Luokkatutkimusta elämisen ja kokemisen näkökulmista.....	15
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	19
4.1	Tutkimuskysymykset	19
4.2	Töissä ja köyhä 2.0! -kirjoituspyyntöaineisto	20
4.3	Laadullinen sisällönanalyysi	22
4.3.1	Analyysin vaiheet	23
4.3.2	Eettiset kysymykset	25
5	LUONNOLLISTETTU KESKILUOKKAISUUS JA KASVOTON TOISEUS.....	27
5.1	Elämäntapa, koti ja kuluttaminen moraalisen luokan näyttämönä	28
5.2	Luokan kokeminen affektiivisesti.....	35
5.3	Ruumiissa materialisoituva luokka.....	40
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA.....	47
	LÄHTEET	53

1 JOHDANTO

Vuosikymmeniä Suomessa vallitsi sanaton sopimus siitä, ettei yhteiskuntaluokista tai niihin liittyvästä eriarvoisuudesta ole sopivaa tai ajankohtaista puhua. Tasa-arvoa ihannoivissa valtioissa kenties pyritään mahdollisten erojen alleviivaamisen sijaan pikemminkin häivyttämään niitä. Vaikka historiallinen myytti luokattomasta Suomesta oli pitkään voimissaan, ihmisten on 2000-luvulla kuvattu elävän kuplissa, joista käsin toisenlaisten kuplien sisällä elävien todellisuutta on vaikea käsittää. Globalisaation mukanaan tuomien nopeiden muutosten ja murrosten on myös kuvattu jakavan ihmisiä uusilla tavoilla voittajiin ja häviäjiin (Kantola 2020). Eri yhteyksissä yhteiskuntaluokkia tuotetaan ja havaitaan, ja välillä tutkijat jättävät kysymykset luokasta huomiotta toisten tutkijoiden jälleen nostaessa ne keskusteluihin (esim. Skeggs 2014; Tolonen 2008, 8–10; Kauranen & Lahikainen 2016, 46). Karkeasti luokkatutkimuksen perinteen on kuvattu jakautuvan Karl Marxin näkemyksiin perustuviin tai Max Weberin ajatuksiin pohjautuviin vahvoihin tutkimuslinjoihin (Melin 2010).

Riippumatta siitä kuinka yhteiskuntaluokan käsite ymmärretään, sijoittuminen luokkarakenteeseen vaikuttaa yksilöiden elämään. Yhteiskunnalliset jakolinjat sekä ihmisten tai ryhmittymien asemat rakenteissa ovat merkityksellisiä luokkatietoisuudesta tai -tiedottomuudesta huolimatta. Moninaiset vaikutukset ulottuvat esimerkiksi kirjallisuusharrastuksesta elinajanodotteeseen, kuten Ralf Kauranen ja Lauri Lahikainen suomalaista luokkakeskustelua tarkastellessaan toteavat. (Emt., 2016 62–63.) Suomalaisessa kontekstissa sosiaalisen liikkuvuuden yhteiskuntaluokkien välillä on myös todettu pitkällä aikavälillä tarkastellen hidastuneen, jopa jähmettyneen (Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 8).

Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu esittää, että elämäntapojen hierarkia on luokkien hierarkian tunnistamaton muunnos ja perustava luokkataistelujen ulottuvuus (Wacquant 2015, 308–309). Samansuuntaisia näkemyksiä on esittänyt brittiläinen sosiologi Beverley Skeggs (2014), joka kuvaa nykypäivän yhteiskuntaluokkien tuottamisen kannalta olennaista olevan minuuden rakentamisen kulttuurisen arvottamisen kautta. Ajatus luokkien muotoutumisesta puhtaasti tulo- tai

koulutusperustaisesti ei tällöin ole keskeistä, vaan luokkien todeksi eläminen ja kokeminen oikeutuksien ja etuoikeuksien kautta. Keskeisinä mekanismeina prosessissa Skeggsin mukaan on "toisten" merkitseminen, luokittelu ja ulkopuolelle sulkeminen. Jotkin ominaisuudet siis arvotetaan symbolisesti tärkeiksi ja siten keskiluokkaan kuuluviksi, ja toisaalta tiettyihin ihmisryhmiin liitetään eli kirjataan heikoiksi arvoitettuja ominaisuuksia, jolloin he tulevat samalla suljetuiksi pois keskiluokasta. Skeggs toteaa luokan olevan ensisijaisesti aina kamppailun paikka, sillä siihen kietoutuvat valta, etuudet ja etuoikeudet. (Skeggs 2014.)

Tässä maisterintutkielmassa tarkastelen yhteiskuntaluokkiin liittyviä kuvauksia köyhyyttä kokeneiden omakohtaisissa kirjoituksissa. Pyrin tutkielmassani vastamaan siihen, miten eriarvoisuutta ja luokkakamppailuja aineistossa sanoitetaan bourdieulais-skeggsiläisestä luokkanäkökulmasta, ja millaisia seurauksia tällä mahdollisesti on ajattelu- ja toimintamalleille. Tieteenfilosofinen lähtökohtani tarkastelulle on sosiaalisessa konstruktionismissa, eli olen aineistossani kiinnostunut yhteiskuntaluokille annetuista kulttuurisista merkityksistä. Aineiston muodostavat vuonna 2021 kirjoituspyynnöllä kerätyt *Töissä ja köyhä 2.0!* -tekstit, jotka ovat osa Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen tutkimushanketta *Pienituloisten arki ja sosiaaliturva palkkatyössä ja yrittäjänä*. Tutkimuskysymykseni pureutuvat yhteiskuntaluokkien tuottamiseen kulttuurisesti sekä niiden kokemiseen affektiivisesti ja ruumiillisesti.

Ensimmäisessä varsinaisessa pääluvussa esittelen yhteiskuntaluokan - käsitteestä käytyjä keskusteluja sekä niihin liittyviä, maisterintutkielmani kannalta olennaisia näkökulmia. Seuraavassa pääluvussa kuvaan aiempaa suomalaista luokkatutkimusta ensin yleisesti, ja sitten erityisesti luokan kokemisen ja elämisen näkökulmista tehtyjen tutkimusten osalta. Sen jälkeen siirryn esittelemään tekemääni kvalitatiivista tutkimusta, jossa menetelmänä oli laadullinen, teorian kanssa keskustelua käyvä sisällönanalyysi. Viidennessä pääluvussa esittelen analyysin tuloksia moraalisen luokan tuottamisen näkökulmasta sekä luokkaa affektiivisten kokemusten sekä ruumiissa materialisoitumisen näkökulmista. Tutkielmani päättää kuudes luku, jossa tiivistän tulokset ja pohdin niitä suhteessa luokkateoriaan, mutta myös yleisesti ottaen suomalaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS: KIISTELTY JA KIISETTY LUOKKA

Alkujaan luonnontieteistä yhteiskunnallisenkin keskustelun käyttöön vakiintunut luokan käsite on monin tavoin kiistanalainen, ja sillä on vahva poliittinen lataus. Yhteiskunnassa esiintyviin valtasuhteisiin pureutuvan luokkatutkimuksen avulla voidaan tarkastella taloudellisen ja poliittisen vallan jakautumista, mutta myös yleisemminkin valta- ja auktoriteettisuhteita. (Melin 2010.) Itä-Suomen yliopiston sosiologian yliopistonlehtori Mari Käyhkö kommentoikin Ylen verkkosivuilla huhtikuussa 2023 julkaistussa artikkelissa toivovansa lisää puhetta luokasta, sillä kun yksilölähtöisessä maailmassa luokka sivuutetaan ja asiat yksilöllistetään, yksilöt joutuvat käymään luokkataisteluja mielessään (Kröger 2023). Yliopistossa itsekin työskentelevä Käyhkö on tutkinut yli 15 vuoden ajan siellä työskenteleviä ja opiskelevia työläistäustaisia naisia.

Yhteiskuntaluokkien on 2000-luvulla kuitenkin sanottu lakanneen olemasta, jopa väitetty kuolleen. Rodusta tai sukupuolesta on ollut muodikasta puhua, kun taas luokka on ollut käsitteenä tylsä (hooks 2000). 1800-luvulta käytössä olleen käsitteen on argumentoitu olevan riittämätön kuvaamaan yhteiskunnallisia jakolinjoja modernissa yhteiskunnassa (Melin 2010). Kriitikoiden kärki osoittanee erityisesti luokan käsitteen käyttämiseen työelämän ja tuotannollisten suhteiden kuvaajana. Sekä tutkimuksessa että poliittisissa keskusteluissa luokkaa onkin käsitteenä käytetty kirjavin tavoin. Väljästi ilmaisten luokkatutkimus tai luokkateoria voi siis tarkoittaa paljolti toisistaan poikkeavia asioita (Blom ym., 1984, 22). Kyse saattaa olla luokkatutkimuksen käsitehistoriallisesta tarkastelusta tai luokkien empiirisestä tutkimisesta, joissa teoreettiset lähtökohdat vaihtelevat. Luokkateorioihin voidaan katsoa kuuluvaksi luokkarakennetutkimusten lisäksi luokkatietoisuuteen liittyvät kysymykset, sekä kysymykset poliittisesta organisoitumisesta. (Emt., 1984, 22–23.)

Se, miten luokkaa tutkitaan tai jätetään tutkimatta vaikuttaa siihen, miten tiedämme ja puhumme yhteiskunnasta ja minuudesta (Skeggs 2014). Eräs huomattava ero onkin luokista käytävien keskusteluiden tavoitteissa; onko ajatuksena mahdollistaa

ihmisiä tiettyihin staattisiin lokeroihin, vai pikemminkin tuoda esiin sosiaalisesti tuotettujen "lokeroiden" rajoittavuutta, tai jopa purkaa niitä. Seuraavassa alaluvussa taustoitan ensin yhteiskuntaluokan -käsitteestä käytyä keskustelua, jonka jälkeen siirryn erittelemään oman tutkielmani kannalta keskeisiä näkökulmia yhteiskuntaluokan sosiaaliseen tuottamiseen.

2.1 Ammattiasemia vai asemoiteja

Sosiologian emeritusprofessori Harri Melin (2010) kuvailee luokkatutkimukseen paikantuvan kaksi pitkää ja vahvaa perinnettä: Karl Marxin tuotantoon pohjautuvan sekä Max Weberin näkemyksiin tukeutuvan katsantokannan. Näiden kahden ajattelulle on myöhemmin rakentunut useampikin kilpailevia teoreettisia koulukuntia ja tulkintoja. Weberin mukaan luokka-asema määräytyy suhteessa siihen, millaiset mahdollisuudet yksilöllä on tyydyttää tarpeensa hyväksikäyttämällä markkinoita. Yhteiskuntaluokan hän kuvaa puolestaan muotoutuvan niistä ihmisistä, joiden luokka-asema on sama. Yhteiskunnallisten erojen Weber näkee siis rakentuvan eroilla koulutuksessa, ammatissa ja tuloissa eli materiaalisissa resursseissa. Weberin ajatusten pohjalta yhden nykyajan tunnetuimmista luokkarakenneteorioista on muotoillut brittiläinen John Goldthorpe. Erityisesti sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksessa käytetty Goldthorpen näkemys luokista perustuu perinteiselle ammattien luokittelulle. (Emt., 215–216.) Goldthorpe sekä myös toinen brittitutkija Gordon Marshall ovat tavoitelleet analyyseillaan mahdollisimman tarkkojen luokittelujen tuottamista, ja kriittisesti tarkastelleen tällöin tavoitteena on pikemminkin ihmisten mahduttaminen kategorioihin, eikä niinkään kategorioiden kyseenalaistaminen (Skeggs 2014, 95).

Karl Marx puolestaan tuotannossaan korostaa kapitalistisen yhteiskunnan perustavanlaatuaista olemusta luokkayhteiskuntana ja kahden eri luokan: porvariston ja työväenluokan eli proletariaatin taistelukenttänä. Marxin näkemyksen mukaan yhteiskuntaluokat syntyivät teollistumisen ja palkkatyöläistymisen myötä. Porvaristo valtaapitävänä luokkana omistaa tuotantovälineet ja tuottaa sekä ylläpitää proletariaatin riistoa. (Marx & Engels 1972.) Harri Melin (2010, 217) tosin toteaa, että vaikka yhteiskuntaluokka läpäisee lähes koko Marxin tuotannon, hän ei ole kirjoittanut koskaan kapitalismissa esiintyvistä luokista yksityiskohtaista esitystä. Marxilaisesta luokkateoriasta tai luokkatutkimuksesta puhuttaessa voikin olla kyse useista erilaisista Marx-tulkinnosta ja niistä polveilevista teoreettisista suuntauksista (Blom ym., 1984, 23).

Weberiläisen statusajattelun sekä marxilaisen omistussuhteisiin keskittyvän katsantokannan lisäksi ranskalainen filosofi Michel Foucault on eritellyt luokkaa vallan kautta, ja sosiologi Pierre Bourdieu erityisesti makuun pohjautuen. Jälkimmäisenä mainitun on sanottu luoneen oman luokkateoriansa yhdistellen Durkheimin opetuksia luokittelusta, Marxin aistimaterialismia sekä Weberin ajatuksia kunnian

hierarkioista (Wacquant 2013). Bourdieun mukaan maailma luokittelee, koska elämme maailmassa, jossa kaikki luokitellaan. Bourdieu näkikin ihmisissä kahdenlaisia ominaisuuksia: mitattavia ja laskettavia aineellisia, sekä symbolisia, sosiaalisesti määräytyviä. Jälkimmäiset ominaisuudet rakentuvat representaatioiden avulla ja tuottavat ensin mainittujen tapaan erotteluja. Symbolisen pääoman käsitteen avulla Bourdieu pyrkii tavoittamaan sosiaaliseen maailmaan liittyvää erottautumista, johon liittyy sosiologi Erwin Goffmannin luoma ajatus ”minän esittämisestä”. (Wacquant 2013.) Bourdieu toi tunnetuksi myös käsitteen *habitus*, joka on ruumiillistunut tapana olla, havaita ja arvostaa. Habitus ei sanele yksilön valintoja, vaikka mahdollisuudet valinnoille ovat osaltaan habituksen sanelemia: tietyt valinnat näyttäytyvät siis yksilölle mahdollisemmilta ja houkuttelevimmilta suhteessa toisiin valintoihin. (Aaltonen 2008, 40.) Beverley Skeggs (2014, 8) kommentoikin Bourdieun habituksen käsitteen olevan hyvin luokkaperäinen.

Pertti Alasuutari (2011, 43) näkee Bourdieun habituksen -käsitteessä yhtäläisyyttä englantilaisen Birminghamin koulukunnan käsitykseen kollektiivisesta subjektiviteetista, joka viittaa tietyn yhteisön tai yhteiskuntaluokan parissa omaksuttuun elämäntapaan, sekä tapaan hahmottaa ja kokea maailmaa mielekkääksi. Hän sanoittaa Bourdieun kulttuurisen luokkateorian yrittävän analysoida nykyistä, jälkiteollista yhteiskuntaa. Se poikkeavaa marxilaisesta kahden luokan näkemyksestä, sillä keskiluokan ja työväenluokan määrittely ei tässä ajassa pelkästään tuotantovälineiden omistukseen perustuvasti näyttäytyä relevanttina. Bourdieu nostaa yhteiskuntaluokkaan vaikuttaviksi tekijöiksi tuotannollisen aseman rinnalle koulutuksen, kotikasvatuksen sekä kulttuurituotteiden kulutuksen. (Alasuutari 2011, 43–52.) Pierre Bourdieu tunnettaankin sosiologina, joka on laajentanut yhteiskuntaluokkien tutkimusta nimenomaan kulttuuriin erottelujärjestelmiin (esim. Heiskala 2000, 178).

Sittemmin perinteisten näkemysten rinnalle on noussut uusia tulkintoja, joiden myötä myös luokkatutkimuksen merkityksestä on virinnyt uudenlaisia keskusteluja. Merkittäväksi tuoreeksi teoreetikoksi Harri Melin (2010) nostaa brittiläisen Beverley Skeggsin, joka etnografisiin tutkimuksiinsa perustuen on nostanut yhteiskuntaluokan rakenteelliset taustatekijät keskiöön. Modernissa luokkatutkimuksessa Skeggs korostaa sukupuolen ja luokan merkityksen ymmärrystä yhteiskunnassa vallitsevien valtasuhteiden tavoittamiseksi. Kulttuurilla on tässä yhtälössä merkittävä rooli luokkajakojen tuottajana. (Melin 2010, 217–218.) Samanlaisen toteamuksen tekee valtiotieteiden tohtori ja dosentti Tarja Tolonen (2008, 11) toimittamassaan kirjassa *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tolonen kommentoi myös Diana Reayn sekä Terry Lovellin nostavan esiin Bourdieun luokkatutkimusta ja kulttuurintutkimusta yhdistävän analyysin merkityksellisenä naisten kokemusten tutkimisen kannalta (Tolonen 2008, 11).

Skeggs (2014, 22) ei näe luokkia pelkästään sosiaalisina ja taloudellisina, vaan myös poliittisina siten, että ne ilmentävät marxilaista pääoman ja työvoiman välistä suhdetta läpäisten jokaisen jäsenen yhteiskunnassa. Luokat ovat tällöin eläviä ja jatkuvasti uusinnettavia, sekä erottamattomasti yhteydessä nykyiseen uusliberalistiseen

kapitalismiin. Yleistäen Skeggs (2014, 88) näkee luokan käsitteen alun perin syntyneen vaihdon mekanismin kautta metaforien avulla, joissa sosiaalisiin ja taloudellisiin ruumiisiin tehtiin kirjauksia. Prosessissa olennainen osa on luokittelun metodologinen periaate (emt.).

2.2 Piiloerottelun jäljillä

Luokkaa voidaan tarkastella useista erilaisista näkökulmista käsin: se voidaan ymmärtää ensisijaisesti rakenteena, toimijoiden ja luokkarakenteen sekä kokemuksen suhteena, kamppailuna hegemoniasta, luokkakamppailuna tai luokan tekemiseen liittyvinä kulttuurisina prosesseina (Kauranen & Lahikainen 2016, 86). Kaikkien tasojen kuvaus ja analysointi lienee yhtäaikaista mahdotonta, joten haluankin tarkentaa kiinnostukseni kohdistuvan tässä maisterintutkielmassa kulttuuristen prosessien tarkasteluun. Kulttuurisilla prosesseilla viitataan yhteiskunnallisia jakolinjoja tuottaviin, legitimoiviin sekä ylläpitäviin näennäisen arkipäiväisiin sanoituksiin.

2.2.1 Kulttuuri ja siihen liittyvät tulkinnat

Kulttuurin käsitteellä on omia painotuksiaan teoreetikosta ja koulukunnasta riippuen, mutta keskeistä sen tutkimisessa Pertti Alasuutarin (2011, 43) mukaan on yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyys. Tarkoituksena kulttuuriin pureutumisessa on sosiaalisten merkityksenantojen tavoittaminen, sillä maailma on sosiaalisesti konstruoitunut eli rakentunut merkityksien tulkinnoista ja niihin liittyvistä tulkintasäännöistä. (Alasuutari 2011, 43–45.) Näiden voidaan katsoa ohjaavan arkielämäämme lähes huomaamatta. Kulttuuria tarkastelen omassa maisterintutkielmassani ihmisten käyttämänä ja uusintamana arkisena tietona, joka osaltaan muotoilee ajatuksiamme sekä käytänteitä. Näitä sisältöjä hyödyntämällä rakennamme ymmärrystä itsestämme, toisistamme sekä ympäröivästä yhteiskunnasta.

Kirsi Jokinen, Arja Juhila sekä Eero Suominen (2012, 71) toteavat kirjassaan *Kategoriat, kulttuuri ja moraali*, että kategorisointi on prosessi, jossa tuotetaan ja tunnustetaan kuvauksia, joiden avulla moraalinen järjestys tuotetaan. Näin tapahtuu riippumatta siitä, onko kyse personoidusta tai ei-personoidusta kategorisaatiosta (emt.). Beverley Skeggs (2014, 91) lähestyy luokan tuottamista nimenomaan tämänkaltaisen, arkisissa kulttuurisissa käytänteissä tapahtuvan moraalisen arvon kiinnittämisen kautta. Hänen mukaansa yksilöiden käsitykset minuudesta asettuvat limittäin luokan kanssa, eli akateemiset, populaarit ja poliittiset intressit kehystävät tietoaamme ja arvioitamme (emt.).

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen Alasuutari (emt., 55) katsookin olevan kulttuurintutkimuksen näkökulmasta aina merkitysten tutkimusta.

Kulttuurintutkimuksen käsitteellä Alasuutari viittaa tutkimukseen, jossa tarkastellaan miten ihmiset hahmottavat omat elämänehtonsa, ja kuinka he niiden puitteissa ottavat huomioon elämänsä ulkoiset reunaehdot (Alasuutari 2011, 198). Sekä kulttuurintutkimus että feministinen tutkimus onkin nostanut luokkiin liittyvissä keskusteluissa esiin nimenomaan luokan tekemisen ja elämisen sekä intersektionaalisuuden (Anttila ym. 2014, 343).

Kulttuurisen, kategorioihin liittyvän tiedon tunnistaminen sekä sen merkityksellistäminen ovat vuorovaikutuksellisia tapahtumia. Kategorioita tehdään ihmisten keskinäisessä toiminnassa, ja niitä tulkitaan aina tilannekohtaisesti. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 49–50.) Tämänkaltaista tutkimuksellista lähtökohtaa voidaan nimetä konstruktionistiseksi. Sosiaalinen konstruktionismi korostaa sitä, ettei tutkittua todellisuutta ole mahdollista kohdata ilman sen merkityksellistämistä jostakin näkökulmasta (esim. Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 201). Merkitykset ovat osaksi tiedostettuja, mutta osittain myös piileviä, ja siksi tutkimuskohteina relevantteja. Merkitysten voidaan argumentoida olevan myös kontekstiherkkiä, sillä asioihin liittyviä merkityksiä joudutaan etsimään suhteuttamalla niitä toisiin asioihin. Olennaista merkitysten tulkinnassa onkin siten herkkyyys havaita vivahteita. (Moilanen & Räihä 2018, 43.)

Mielekästä tässä yhteydessä on kuitenkin todeta, että vaikka kategorioihin pohjautuva tieto usein on jaettua ja suhteellisen vahvaa, sitä sovelletaan luovasti (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 50). Kontekstisidonnaista on se, millaisia asioita arvioidaan, mutta luokkakäsitteeksi Harley Bergroth (2016, 168) omaan tutkimukseensa pohjautuen sanoittaa sen, millaisiin materiaaliin sekä diskursiivisiin resursseihin yksilöllä on pääsy.

2.2.2 Symbolinen vallankäyttö

Bourdieu määrittelee yhteiskuntaa rakenteistavaksi tekijöiksi taloudellisen pääoman lisäksi kulttuurisen pääoman sekä sosiaalisen pääoman. Yhteiskunnan hierarkkinen, sosiaalisesti rakentunut järjestys perustuu asemoinneille, joihin asettuvilla on vähemmän tai enemmän kontekstissa arvostettua, oikeanlaista pääomaa. Legitiiminä pidettyä pääomaa Bourdieu nimeää symboliseksi pääomaksi. Symbolinen valta tarkoittaa tällöin määrittelyvaltaa eli oikeutusta tuottaa legitiimeinä pidettyjä näkemyksiä sekä luokittelujen kautta ryhmiä ja arvoasetelmia. Kulttuurinen maku ja siihen liittyvät käytänteet ovatkin Bourdieun mukaan yhtäläiset yhteiskuntarakenteen ja luokkajaon kanssa, eikä hän jätä teoretisointiaan ainoastaan pääomien epätasaisen jakautumisen tarkastelun tasolle. (Kauranen & Lahikainen 2016, 58–66.) Bourdieun teoriassa hyvän maun määrittää yläluokka, kun taas keskiluokka yrittää imitoida yläluokkaa tehdäkseen eroa työväenluokkasiin, joiden kohtalona puolestaan on toteuttaa omaa elämäntapaansa kulttuuristen ja materiaalisten resurssien niukkuuden rajoissa (emt., 339).

Beverly Skeggs kritisoi yhteiskuntaluokan käsitteen usein asettavan historiansa vuoksi pikemminkin paikallisia ja pysyviä kiintopisteitä, yhteiskuntaluokkiin

liittyvän poliittisen valtakamppailun esiin nostamisen sijaan. Teksteissään hän korostaakin moraalisen arvonmuodostuksen kautta hankittavan vallan ja auktoriteetin edellyttävän "toisten" merkitsemistä, luokittelua ja ulossulkemisen mekanismeja. Prosessien tunnistaminen ja tunnustaminen avaa yhteiskuntaluokkiin liittyvään keskusteluun rekonstruktion sijaan dekonstruktion mahdollisuuden. Koska luokkaan liittyy etuja, valtaa ja etuoikeuksia sekä perustavanlaatuinen itsen ja toisten määrittely, Skeggs sanoittaa sen olevan eräs merkittävimmistä globaalien ja kansallisten eriarvoisuuden tuottajista. (Skeggs 2014, 91–97.)

Skeggsin (2014, 315) mukaan modernissa luokkataistelussa onkin kyse kollektiivisen toiminnan sijaan ennemminkin asemoinnista, arvioinnista ja siitä, miten niihin henkilökohtaisesti asetumme arkisessa kanssakäymisessä. Marxin tavaran vaihtoarvon sekä vaihtamiseen liittyvän mallin avulla Beverley Skeggs pyrkii tavoittamaan henkilöyden tuottamista sekä siihen liittyvien mekanismien suhdetta käyttöön ja vaihtoon. Bourdieun näkemystä symbolitaloudesta hyödyntäessään ja laajentaessaan Skeggs nostaa esille myös vaihto- ja käyttöarvon erottamisen merkityksen, ja tähdentää eri ryhmillä olevan marxilaisittain erilaiset mahdollisuudet arvottamiseen (Skeggs 2014, 44). Valta ja valtasuhteet ovatkin keskiössä tarkasteltaessa sitä, kenen näkökulmat tekevät jostakin arvokasta ja vaihtokelpoista. Vaihdon Skeggs kiinnittää luokkanalyysissään erottamattomasti kirjaamiseen (2014, 46).

2.2.3 Representaatiot

Kulttuurintutkimuksen näkökulmasta representaatiot ymmärretään usein joko edustamiseksi, esittämiseksi, tai näiden kietoutuneeksi yhdistelmäksi. Joka tapauksessa representaatioissa voidaan ajatella olevan kyse politisoivasta tekemisestä (Rossi 2015, 57). Beverley Skeggs viittaa representaation käsitteellä luokittelun tai visuaalisuuden avulla muodostettuun moraaliseen arvioon. Representaatiot ovat siis merkityksellisiä, koska ne arvottavat erilaisia käytäntöjä, ihmisiä ja luokituksia. Representaation Skeggs myös sanoittaa olevan luokiteltujen arvon määrittelyn kannalta keskeinen mekanismi, sillä se luo edellytykset henkilöistä tietämiselle. Hän näkee sen toimivan täydennyksen logiikalla: yhteen luokkasymboliin tiivistyvät monet pelot ja epäluulot. Representaatiot ovatkin Skeggsin mukaan pitkään olleet erityisesti niiden ihmisten resurssi, joilla on mahdollisuus päästä symbolisen hallinnan piireihin. Siksi hänen mukaansa symbolisen merkityksen ymmärrys onkin keskeistä luokkataisteluihin liittyvien representaatioiden analyysissä. (Skeggs 2014, 221–223.)

Luokkiin liittyvien representaatioiden Skeggs kuvaa olevan usein vanhoja luokitteluja, jotka on kurottu kasaan uusilla tavoilla. Niitä siteerataan uusista näkökulmista, jotta ne ovat yleisölle tunnistettavissa ja nykyhetkeen sopivia. Representaatioita käytetään kiinnittämään arvoa, mutta niiden avulla myös tuotetaan tietoa, jonka avulla keskiluokka pystyy ottamaan etäisyyttä eli tuottamaan omaa luokkaansa.

Luokkien representaatioiden hän teoksessaan osoittaa olevan läsnä kaikkialla luokan retoriikan tavoin. (Emt., 186–187.)

2.3 Näkökulmia luokan tekemiseen, elämiseen ja kokemiseen

Ihmisen on useampienkin nimekkäiden teoreetikkojen mukaan argumentoitu näkevän maailmaa ensisijaisesti kategorioiden kautta. Kategoriateoreettisesta viitekehyksestä käsin inhimillinen tiedonkäsittely on ensisijaisesti luokittelua, ja luokkiin sopimattomien ihmisten, eläinten tai ilmiöiden luonne on kaaos, epäjärjestys ja epäpuhtaus (Douglas 2000, 11). Luokitteluja tuottaessa tavat erotella ja erottautua ovat keskeisiä mekanismeja. Ylempään yhteiskuntaluokkaan kuulumisen ja ”toisista” erottautuminen vaatii esimerkiksi uusien kulutushyödykkeiden hankkimista. Teoksessa *Konflikti* (2021, 231) Mikko Jakonen sanoittaaakin modernin kulutusyhteiskunnan rakentuvan erilaisten sosiaalisten valta-asemien kannalta hyödyllisten, mutta käyttöarvoltaan hyödyttömien hyödykkeiden kulutukselle sosiaalisen erottautumisen mahdollistamiseksi. Modernissa maailmassa uusliberaalin subjektin on esitetty rakentuvan kulutuksen osalta valinnoille, joihin kaikilla ei ole yhtäläistä pääsyä.

Teoksessa *Elävä luokka* Beverley Skeggs kuvaa, kuinka luokkaa eletään tai pikemminkin tehdään arkipäiväisessä kanssakäymisessä, ja miten perustavanlaatuisesti luokittelut liittyvät vaikkapa tyyliin, etnisyyteen sekä kulttuurisiin käyttäytymisnormeihin. Hän ei teoriassaan keskity taloudelliseen epätasa-arvoon, luokkien mittaamiseen tai sovittamaan ihmisiä luokittelujärjestelmiin, vaan ensisijaisesti kysymään miten ja miksi luokittelut ovat syntyneet. Luokittelun Skeggs (2014, 34) näkee oman aikamme tapana jäsentää maailmaa, jossa talouden diskurssi sekä perinteiset luokan määrittelyt tuovat esiin osaltaan tiettyjen ryhmien etuja. Luokkamutojen tuottamisen hän sanoittaa tapahtuvan dynaamisten konfliktien kautta, ja luokkakamppailun tapahtuvan symbolisella tasolla (emt.,).

Luokan tekemisen prosessissa olennaisia periaatteita ovat kirjaaminen, vaihto, arvonmuodostus ja näkökulma. Keskeisiä kysymyksiä tällöin on; miten jotkin tietyin ominaispiirtein varustetut ruumiit tulevat kirjatuiksi ja leimatuiksi, mitkä vaihdon järjestelmät tulkitsevat ominaispiirteet arvokkaiksi ja hyviksi tai arvottomiksi ja huonoiksi, kuinka arvo kiinnittyy, kertyy, katoaa tai institutionalisoituu, sekä kuinka arvo on samalla moraalista että taloudellista. Arvon tuottamisen kannalta merkityksellisiä ovat näkökulmat eli erilaiset näkemisen, kuulemisen ja tietämisen tavat, jotka osaltaan edustavat tiettyjä etuja. Kokonaisuudessaan kirjaamisen-, vaihdon-, arvottamisen-, institutionalisoitumisen- sekä näkökulmien vaihtamisen prosessit mahdollistavat yksilöiden tulemisen toisten tulkittaviksi. (Skeggs 2014, 27–30.)

Skeggs näkee luokan sekä kulttuurisena omaisuutena että moraalisenä käsitteenä, ja sanoittaa luokan olevan läsnä lähes kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa,

vaikka siitä puhutaankin suoraan hyvin vähän. Skeggsin analyysissä on nähtävissä myös luokan käsittäminen marxilaisittain, eli sen poliittisuus pääoman ja työvoiman välisenä suhteena. Yksilöt joutuvat tällöin toimimaan annetuissa, eikä itse valitsemis- saan rakenteissa, ja hyödyntämään saatavillaan olevia resursseja (Skeggs 2014, 22). Kirjassaan (2014, 189) hän esittää, kuinka luokasta tehdään resurssi, eli kulttuurista omaisuutta, johon liittyy sen käyttöä säätelevä arvo sekä arvon realisoimiseen vaadit- tavat markkinat.

2.3.1 Elämäntapa ja maku

- Maku on amor fati, kohtalon valinta, mutta olemassaolon edellytysten tuottama pakotettu valinta, joka sulkee pois kaikki vaihtoehdot pelkkinä toiveunina eikä jätä vaihtoehdoksi kuin välttämättömyydestä pitämisen. -Pierre Bourdieu (Purhonen ym. 2014, 4)

Elämäntapa ei siis jakaudu sattumanvaraisesti, vaikka jokaisella meistä onkin omat makumieltymyksemme ja vapaa-ajanviettotapamme. Esimerkiksi harrastuksien kautta on mahdollista tavoittaa eräänlainen näkymä yhteiskunnalliseen eriarvoisuu- teen, valtaan sekä kamppailuihin statuksesta. Eriarvoisuus kun ei ole vain aineellista ja taloudellista, vaan kulttuuriset tekijät myös tuottavat ja uusintavat eriytymistä nii- den ilmaisemisen ohella (Purhonen ym., 2014, 12). Tämä on nähtävissä esimerkiksi 2020-luvulla esitettävässä *Rikkaat ja rahattomat* -tositelevisiosarjassa, jossa kahdesta eri varallisuusluokasta tulevat perheet vaihtavat ”elämänsä” eli kotiansa, kulutettavissa olevaa rahasummaa sekä harrastuksia viikon ajaksi. Ristikoiden ratkomista ja kortti- pelejä harrastava pienituloisen on hätkähdyksissään siitä, kuinka paljon golf-tunti kustantaa suhteessa normaalisti viikossa käytettävissä olevaan sairaseläkeläisen käyt- törahaan. Rinnakkain asetetut tapaukset ohjelmassa ovat osittain hiukan perusteetto- milta vaikuttavia, mutta formaatin kautta on mahdollista tunnistaa elämäntyyllistä erottautumista, jota paremmin toimeentuleva tekee suhteessa ”toisiin”. Samalla ky- seinen formaatti myös tuottaa jaotteluja. Onkin perusteltua todeta, että keskusteluissa, joissa korostetaan suomalaisten mahdollisuuksien tasa-arvoa, tullaan samalla piilot- taneeksi erilaiset arkitodellisuudet ja eriävät toimijuuden ehdot (esim. Käyhkö 2014).

Tutkija Leena-Maija Rossi (2015) on hyödyntänyt Beverley Skeggsin näkemyksiä yhteiskuntaluokasta analysoiden Gilmoren tytöt -draamasarjaa. Sarjan keskeiset hah- mot Lorelai ja Rory näyttävät elävän heteroporvarillisista rajoituksista vapaata elämää, samalla kun Lorelain yläluokkaiset vanhemmat ovat pikemminkin jumissa sukupuol- littuneissa luokka-asemissa, toisteisissa pukeutumiskoodeissa ja käytöstavoissa. Kah- den erilaisen elämäntavan asettelu rinnakkain kuvittaa Rossin mukaan hyvin näky- västi sitä, että sosiaalista arvoa voidaan tuottaa asioiden eri tavoin näkemisen eli eri- laisen tietämisen tapojen avulla. Hän toteaa sarjan yhden keskeisimmän teeman ole- vankin sen osoittaminen, miten luokkaa tehdään ja kuinka sitä ruumiillisesti merki- tään, luokka ei siis vain tapahdu kenellekään meistä. (Rossi 2015.)

Kulttuuri ja maku eivät ole merkityksettömiä tutkimuskohteita, sillä niiden avulla on mahdollista paljastaa keskeisiä yhteiskunnallisia jännitteitä sekä symbolisia rajoja (Purhonen ym., 2014, 30). Elämäntyylin tai -tavan voidaan puolestaan katsoa olevan sosiaalisesti jakautunutta ja järjestäytyntä makua. Siihen liittyy keskeisesti paitsi yksilöiden käsitykset itsestä ja muista, ryhmien väliset suhteet ja rajat sekä kysymykset sosiaalisista ja kulttuurisista hierarkioista. (Purhonen ym. 2014, 420.) Skeggs (2014, 261) sanoittaakin elämäntyylin käsitteen olevan yksi tapa teoretisoida uuden keskiluokan syntymistä. Koska sosiaalinen asema tai status täytyy esittää symbolisesti, ollaan elämäntapojen tarkastelussa lähtökohtaisesti kulttuurintutkimuksen äärellä.

2.3.2 Affektiiviset kokemukset

Viime vuosina ymmärrys tunteiden sekä affektien merkityksestä ajattelun, valintojen sekä arkisten toimintatapojen ohjaajana on lisääntynyt (Rinne, Kajander & Haanpää 2020). Affektien noustua niin feministisen- ja kulttuuriteoreettisen tutkimuksen kuin perinteisemmänkin sosiologian tutkimuskohteiksi, on puhuttu jopa niin sanotusta affektiivisestä käänteestä (Jokinen & Venäläinen 2015, 8). Affektien käsitteen kautta pyritään pääsemään käsiksi erilaisiin kulttuurisiin ja sosiaalisiin tilanteisiin, mutta myös toimintaan ja kokemuksiin. Affektiteoriat korostavat tunteiden ja emootioiden, sekä ruumiillisten tuntemusten vaikutusta yksilön tekemissä merkityksenannoissa (Rinne ym. 2020). Affekteilla on siis viitattu niin toisen ihmisen kuin asiankin vaikutuksiin yksilöiden tunnemaailmalle, ja affektin käsitteen on katsottu soveltuvan tutkimukseen, jossa tarkastellaan erityisesti kulttuurisesti koodaamattomia, epäselviäkkin tuntemuksia (Helle & Holsten 2016, 8).

Affektiivisellä kokemuksella viitataan ruumiillisen tilan muutokseen, joka tapahtuu esimerkiksi affektiivista voimaa omaavan laajemman idean tai ideologian myötä, mutta myös esimerkiksi toisen fyysisen ihmiskehon tai muun aineellisen havainnon kautta (Rinne ym. 2020, 5–10). Maisterintutkielmani aineistoa ajatellen lähtöoletuksenani on, että omakohtaisista tekstituotoksista on paikannettavissa affektiivisesti latautuneita kuvauksia esimerkiksi vaille jäämisen kokemuksista. Kulttuurintutkija Sara Ahmed (2014, 64) on kuvaillut muun muassa pelon tunteen affektiivisena kokemuksena kutistavan ruumiillista tilaa sekä sen liikkuvuutta sosiaalisessa maailmassa.

Luokan ruumiillisuutta analysoinut Harley Bergroth (2016, 183) toteaa köyhän katsovan itseään patologisena toisena. Hän havainnoi teksteissä esiintyvää ulkopuolisuutta affektiivisena kokemuksena, ja nosti havaintoihinsa pohjautuen esille sen, että luokka kanavoituu tunteita herättävänä, affektiivisena elettyinä kokemuksena. Näkemyksessään hän tukeutuu Ahmedin esittämään ajatukseen siitä, että eriarvoisuus järjestyy affektiivisessa poliittisessä systeemissä. Affektit ovat siis jakamassa ihmisiä muihin ja meihin. (Emt., 183–184.)

2.3.3 Ruumiillisuus

Pierre Bourdieu on muotoillut yhteiskuntateoriaansa paikantamalla eriarvoisuutta ruumiiseen. Bourdieu oli kiinnostunut ruumiin olemuksista, liikkeistä, ulosannista sekä niiden vaikutuksesta yhteiskunnallisiin hierarkioihin. (esim. Kukkonen ym. 2019, 14–15.) Bourdieu näki ruumiissa, eli esteettisessä olemuksessa, vaatetuksessa sekä ilmeissä ja eleissä materialisoituvan sekä luokka-aseman, että sosiaalisen kontekstin, rakenteellisen eriarvoisuuden sekä vallan (esim. Bergroth 2016, 167). Pierre Bourdieun ajatusta seuraten myös Beverley Skeggs korostaa sukupuolittuneen luokan materialisoituvan ja paljastuvan ruumiissa (Aaltonen 2008, 40).

Pierre Bourdieun kanssakirjoittaja sekä oppipoika Loïc Wacquant kehitti tätä bourdieulaista näkemystä ruumiillisuudesta eteenpäin, ja tutki nyrkkeilijöiden ruumiillisen pääoman kehittämistä ja kehittymistä laajamittaisessa etnografisessa tutkimuksessaan. Myöhemmin Chris Schilling nimesi ruumiiseen kiinnittyviä pääomallisia piirteitä käsitteellä fyysinen pääoma, nostaten keskiöön kehon hallinnan sekä kehittämisen merkityksen ihmisen toimijuudelle, statuksen ja pääoman tuottamiselle sekä uusintamiselle. Molempien, sekä Wacquantin että Schillingin huomio kohdistui ruumiin liikkeen ja toiminnan eriarvoistavaan vaikutukseen. (Kukkonen ym. 2019, 16–17.)

Feministissä tutkimuksissa on osoitettu, että esimerkiksi ruumiin kyvykkyys ja koko asettavat ihmisiä erilaisiin positioihin (esim. Karkulehto, Saresma, Harjunen & Kantola 2012). Luokan ruumiillisuutta arjen köyhyyskokemuksissa tarkastellut Harley Bergroth (2016, 166–204) sanoittaa Skeggsin näkemystä seuraten ruumiiden ja minuuksien tekemisen sekä arvottamisen kytkeytyvän luokan tekemiseen. Materiaalisina sekä symbolisina ruumiit sekä ruumiilliset prosessit ovat tekemässä rajanvetoja meidän ja muiden välillä (emt., 201).

3 YHDESTÄ SUURESTA KESKILUOKASTA LUOKKA- RETKIIN

Työväestön sirpaloitumista ja keskiluokkiin liittyvää keskustelua käytiin Suomessa vilkkaasti 1970–1980-luvuilla osin toisistaan hyvin poikkeavista näkökannoista käsin. Suomalaisen akateemisen luokkatutkimuksen perusteos lienee kuitenkin vuonna 1984 julkaistu *Suomalaiset luokkakuvassa*. Kirja perustuu kattavaan empiiriseen tutkimukseen 1500 vastaajan haastatteluaineistolla, joka oli osa professori Raimo Blomin johtamaa *Luokkaprojektia*. (Melin 2010, 219.) Teoreettinen lähtökohta tutkimuksella oli marxilaisen luokkatutkimuksen hyödyntämisessä sekä Erik Olin Wrightin teoriassa ristiriitaisesti määräytyneistä luokka-aseamista. Neljä vuotta kestänyt hanke ja siitä julkaistu kirja olivat myös osa kansainvälistä tutkimusta, johon osallistui toistakymmentä maata, ja jota Wisconsinin yliopiston professori Wright johti (Blom ym., 1984, 1–3). Kahdeksankymmentäluvun Suomi näyttäytyi vahvasti palkkatyöläisyhteiskuntana, jossa noin 80 % väestöstä oli palkkatyöläisiä ja loput 20 % yrittäjiä. Vaikka palkkatyöläistymisen katsottiin yleisesti ottaen merkitsevän yhteiskunnallisten suhteiden kapitalisoitumista, Suomen ei tutkimuksen perusteella kuvattu olevan kuitenkaan ”läpikapitalisoitunut” yhteiskunta. (Emt., 516.)

Suomalaiset luokkakuvassa -teoksen julkaisun jälkeen keskustelu yhteiskuntaluokista oli suomalaisessa kontekstissa pitkään paitsiossa ja kansan sanoitettiin usein olevan yhtä suurta keskiluokkaa. 1990-luvun lama ja 2000-luvun talouskriisit nostivat köyhyyden ja eriarvoisuuden lisäksi myös luokkakysymystä uudelleen esille (Anttila 2014). Katriina Järvisen ja Laura Kolben *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa* (2007) -teos nosti elävästi esiin yhden sukupolven matkan lapsuudesta aikuisuuteen sisällyttäen siihen pohdintaa luokkataustan merkityksestä. Kirjassa suomalaisten omakoh-taisia kertomuksia luokkataustaan havahtumisesta ryyditetään tutkimustiedolla sekä kirjallisuuteen heijastellen, erityisesti sosiologi Pierre Bourdieun ajattelusta ammen-taen. Kirjoittajat nostivat näkyviin sen, ettei kaikilla ole yhtäläistä pääsyä yhteiskun-nassa arvotettuihin resursseihin. Keskiössä suomalaisessa bourdieulaisessa luokka-tutkimuksessa onkin ollut erityisesti elämäntapaan, sekä kulutuksen ja maun avulla

erottautumiseen liittyvät kysymykset (Anttila 2014). Järvinen ja Kolbe (2007, 8) toteavat oman luokkataustan esiintuomisen olevan Suomessa lähes tabu, ja mahdollista matkaa yhteiskuntaluokkien välillä pyritään kuvaamaan mieluummin luokkasiirtymänä kuin luokkanousuna, toisin kuin läntisessä naapurivaltiossamme. Ruotsissa ei omien sukujuurien paikantaminen yläluokkaan tai alaluokkaan, työväenluokkaan vai keskiluokkaan ole ollut ollenkaan samanlaisen salailun aihe. Yhteiskuntaluokkaan liittyvä eriarvoisuus on nähty suomalaisessa kontekstissa tasa-arvoideaaliin nähden jännitteiseksi aiheeksi. (Emt.,)

Jani Erolan toimittamassa *Luokaton Suomi?* -teoksessa (2010) tarkastellaan 2000-luvun keskusteluja yhteiskuntaluokista. Kirjassa Erola sanoittaa suomalaisen luokkatutkimukseen liittyvän keskustelun edellisen kerran päättyneen *Suomalaiset luokkakuvassa* (1984) -teoksen julkaisun aikoihin ja Itä-Euroopan kommunististen järjestelmien romahtaessa. Monien muiden tavoin Erola toteaa luokkatutkimuksen olleen aikaisemmin vahvasti poliittisesti väritynyttä, ja tarvinneen siksi päivittämistä teoreettis-filosofisten lähtökohtien osalta. Kuitenkin käsitys yhteiskuntaluokista kirjassa sanoitetaan nimenomaan ammattiin pohjautuvaksi, yksilön omaa kokemusta huomioimattomaksi luokitteluksi, joka on tyypillinen kerrostuneisuus- eli stratifikaatiotutkimukselle. Selvän eronteon Erola tekeekin marxilaiseen näkemykseen nähden esimerkiksi omistussuhteiden merkityksestä. Ammattien keskeisyyden luokan määrittelyssä sanoitetaan perustuvan niiden muodostamalle välttämättömälle reitille koetun hyvä- ja huono-osaisuuden sekä niihin liittyvien syiden välillä. (Erola 2010, 19-23.)

2000-luvun vaihteen yhteiskunnallisessa tutkimuksessa ovat lisääntyneet kapitalismin- tai uusliberalismikritiikin sävyt joko suoranaisesti yhteiskuntapoliittiseen luokkatutkimukseen kytkeytyen, tai ainakin sitä sivuten esimerkiksi mediadiskursioiden tarkastelun tai työelämän tutkimuksen osalta (Anttila ym. 2016, 334). Laajaakin mediahuomiota ovat saaneet esimerkiksi Anu-Hanna Anttilan toimittamat teokset *Huipputulokset: Suomen rikkain promille* (2019) sekä *Kahdeksan kuplan Suomi* (2022). Seuraavissa alaluvuissa erittelenkin suomalaista luokkatutkimusta, jonka keskiössä ei ole ammattiasemiin pohjautuva stratifikaatio.

3.1 Luokkatutkimusta elämisen ja kokemisen näkökulmista

Suomalainen maku -hankkeessa toteutettiin vuosina 2006–2009 Helsingin yliopiston ja Tilastokeskuksen yhteistyönä sekä Suomen Akatemian rahoittamana systemaattinen tilannekatsaus suomalaiseen elämäntyyliin, makuun ja kulttuurin kuluttamiseen. Tutkimuksessa sovellettiin tarkastelutapaa klassisesta Pierre Bourdieun maku- ja distinktiotutkimuksesta. Bourdieun (Purhonen ym. 2014, 11–19) mukaan ihmisten elämäntyyliä, maku ja kulutus ovat hierarkkisesti järjestäytyneitä, ja rakenteellisesti tuo hierarkia on vastaava ihmisten ja ryhmien sosiaalisten asemien ja yhteiskuntaluokkien

hierarkian kanssa. Distinktiotutkimusta onkin kuvattu luokkateoriaksi, joka perustuu jokapäiväisessä elämässä käytävään symboliseen taisteluun (emt.). Laaja hankeraportti osoittaa 2000-luvun Suomessa sosiaalisten asemien hierarkian olevan vastavassa yhteydessä legitiimiyden asteen mukaisen kulttuurisen hierarkian kanssa. Legitiimillä kulttuurilla tarkastelussa viitataan sellaiseen kulttuuriin, joka laajalti on osoitettu joko suoraan tai välillisesti ”hyväksi”. Tutkijat kirjoittavatkin yllättyneensä siitä, että nyky-Suomea kuvaava tulos vastaa 1960-luvulla Ranskassa tehtyjä havain- toja. Kulttuurimaku näyttää vaihtelevan systemaattisesti sosiaalisen aseman mukaan. (Purhonen ym., 2014, 411–415.)

Purhosen työryhmineen tuottamassa teoksessa Nina Kahma tarkasteli erityisesti liikunnan harrastamisen ja yhteiskuntaluokan yhteyttä toisiinsa. Lopputulemana hän toteaa, ettei ruumiin muokkaamisen ja liikunnan suhde ole aivan yhtä selväpiirteinen useisiin muihin kulttuurin avulla tuotettuihin luokkarakenteisiin verraten. Ruumis näyttäytyy tarkastelun pohjalta ennemminkin terveydellisen arvojen esittämisen vä- lineenä, eikä niinkään pukeutumiseen liittyvien tyylivalintojen näyttämönä. Liikku- misen ja ruumiin hoitamisen hän näkee olevan kuitenkin yleisesti ottaen arvostettua ja siinä mielessä kulttuurisesti legitiimiä pääomaa. (Kahma & työryhmä 2014, 150–177.)

Tarja Tolosen (2008) toimittama teos *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli* otti omalta osaltaan kantaa yhteiskuntaluokista käytävään keskusteluun. Artikkelikokoelmassa tarkastellaan luokan suhdetta materiaan, seksuaalisuuteen ja rajoihin, perheissä ra- kentuviin eroihin sekä koulutus- ja työelämään yhteensä viidentoista kirjoittajan voi- min. Järvisen ja Kolben *Luokkaretki* -kirjan tavoin teoksessa tuodaan esille se, että mikä on toiselle tavallista ja normaalia, ei ole kaikille sitä (Tolonen 2008,10). Tiukkojen luok- kateoretisointien sijaan kirjoittajat pyrkivätkin kukin omasta näkökulmastaan enem- minkin kysymään mitä luokka voi olla, ja kuinka huomaamattomasti luokat ovat läsnä arkipäiväisessä elämässä. Tolosen kirjoituskokoelmaa on luonnehdittu feminis- tisen materialismin edustajaksi, jonka peruskysymys on, kuinka tiettyihin yhteiskun- nallisiin positioihin päästään tai joudutaan, sekä kuinka prosesseja voidaan kyseen- alaistaa ja muuttaa (Kauranen & Ojajärvi 2016, 341).

Maisterintutkielmani kannalta mielenkiintoiseksi artikkeliksi teoksesta nostan Päivi Bergin (2008) artikkelin ruumiiseen liittyvistä resursseista. Bergin artikkeli poh- jautuu etnografiseen tutkimukseen, jossa hän tarkasteli fyysistä pääomaa yläasteikäis- ten koululiikunnassa. Fyysisen pääoman hän sanoittaa käsittävänsä ruumiin kykyinä ja mahdollisuuksina, joihin liittyy tietyllä kentällä symbolista arvostusta. Aineistoaan Berg lähestyy hyödyntäen Pierre Bourdieun pääoman muotoja, ja erityisesti fyysisen pääoman käsitettä. Hän kertoo tarkastelevansa ruumista myös Beverley Skeggsin nä- kemyksiä hyödyntäen kulttuurin ja sosiaalisen kontrollin välineenä. Tutkimukses- saan hän havaitsi ruumiin kehittämisen ja kontrolloinnin olevan olennainen näkö- kulma ruumiin pääomallisuuteen. (Berg 2008, 199–200.) Beverley Skeggsiä mukailen hän loppupohdinnassaan sanoittaa yhteiskuntaluokan tulevan kaiverretuiksi

ruumiiseen, ja sosiaalisesti arvostetun ruumiin hankkimisen olevankin toisille mahdollista enemmän arvostetuin keinoin, kuin toisille (Berg, 218).

Koneen Säätiön rahoittamassa VoxClass -hankkeessa vuosina 2012–2015 analysoitiin luokan ääntä ja hiljaisuutta 2000–2010-lukujen Suomessa. Hankkeen pohjalta tuotetun teoksen *Luokan ääni ja hiljaisuus – Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa* johdannossa tutkijat sanoittavat lähestyvän luokkatutkimusta erityisesti luokkajärjestyksen käsitteen kautta. Se sisältää historiallisesti muotoillun yhteiskunnallisen luokkarakenteen lisäksi kamppailujenlaiset prosessit, joissa luokkaa muovaillaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti. He toteavat luokkakeskustelun jonkinasteisesta ”uudesta viriämisestä” huolimatta keskusteluiden jättävän usein näkymättömiin nimenomaan luokka-asemiin ja niihin liittyviin kamppailuihin kytkeytyviä kokemuksia. Projektin empiirinen aineisto koostui luokkajärjestystä representoivista esityksistä ja edustumista.

Teoksessa oman maisterintutkielmani tutkimusasetelmaa ajatellen mielenkiintoisia näkemyksiä tarjoaa erityisesti Harley Bergrothin artikkeli *Luokan ruumiillisuus arjen kokemuksissa köyhyydestä*. Psykoanalyttisvaikutteisen ja affektiteoreettisen kulttuurintutkimuksen avulla Bergroth pyrkii kuvaamaan ideaalikansalaisuudesta syrjäytyneen ruumiin reagoitua. Köyhien omakohtaiset kirjoitukset tuovat esiin yhtäältä rakenteellista eriarvoisuutta, mutta toisaalta myös patologisia kokemuksia toisesta myös köyhälle itselleen. (Anttila ym. 2016.) Bergroth (2016, 166–204) tekee köyhyyttä käsittelevistä kirjoituksista tarkkanäköisiä havaintoja liittyen ruumiiseen ja ruumiillisesti maailmassa olemiseen. Vahvan sanoituksen hän tekee siitä, että yhteiskuntaluokan käsite eriarvoisuutta käsitteellistävänä käsitteenä tulee ruumiissa eläväksi, vaikka luokasta ei suoranaisesti puhuttaisikaan (emt., 167).

Ulkoisen olemuksen mahdollisuuksia pääomana tarkastellaan myös vuonna 2019 julkaistussa *Ulkonäköyhteiskunta 2000-luvun Suomessa* (Kukkonen, Pajunen, Sarpila, Åberg). Johdanto-osuudessa kirjoittajat kertovat lähtevänsä taloussosiologiselta kentältä, ja ajattelevansa, että mikäli ulkonäkö on todella pääomaa, siihen kuuluvat erilaiset resurssit arvotetaan aina kontekstissaan. Pääoman vaihdannallisuuden he siis näkevät ulkonäönkin osalta tarkasti sosiaalisesti säännellyksi (Emt., 10). Teoksen kolmannessa luvussa mediatutkija Kaisu Hynnä erittelee median roolia ulkonäön normittajana, joka maisterintutkielmaani ajatellen tarjoaa relevantteja näkökulmia yhteiskuntaluokan ruumiiseen kirjaamiseen. Hynnän (2019, 178) mukaan kehomme reagoi mediassa esiintyviin kehoesityksiin tunteella, ja näiden tunnereaktioiden kautta media onnistuu tavoitteessaan vaikuttaa. Mediakuvat siis koetaan ruumiillisesti, niitä ei vain katsota kirjaston lehtienlukusalissa tai omalla kotisohvalla. Hynnä lainaa tekstissään filosofian tohtori, dosentti Katariina Kyrölän sanoitusta siitä, että mediakuvat lähettävät katsojalleen ”affektiivisen kutsun” tuntea jotakin. (Emt., 178–183.) Loppupohdinnassaan *Ulkonäköyhteiskunta 2000-luvun Suomessa* -teoksen kirjoittajat toteavat, että vaikka ulkonäköyhteiskunta ei suomalaisessa kontekstissa ole aivan johdannossa esitettyjen esiolettamusten kaltainen, voidaan tutkimusaineiston pohjalta katsoa

suomalaista ulkonäkökulttuuria leimaavan keskiluokkaisen vaateen asianmukaisuudesta ja ”luonnollisuudesta”. Tämä vaade tekee ulkonäöstä huolehtimisesta taitolajin, joka paitsi erottelee kansalaisia, myös sulkee toisia ulos. (Kukkonen ym. 2019, 195–196.)

Samaisena vuonna julkaistu *Sopivia ja sopimattomia: lempi, luokka ja suomalainen parisuhde* (2019) on *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa* -kirjoittajien tuoreempi katsoaus yhteiskuntaluokkien vaikutukseen suomalaisten pariutumiseen sekä parisuhhteissa elämiseen. Kirjoittajat argumentoivat perhetaustan vaikuttavan pitkälle aikuisikään ja erityisesti intiimeimpäänkin ihmissuhteeseen, ja luokkaerojen tämän osalta materialisoituvan hiljaisessa tiedossa sen osalta, miten ollaan yhdessä ihmisiksi. Kirja pohjautuu neljäntoista suomalaisen haastatteluun, joita siteeraten sekä analysoiden todennetaan hyvinkin arkisten tilanteiden avulla sitä, minkälaisia affektiivisia kokemuksia luokkataustojen yhteentörmäys on parisuhhteissa aiheuttanut. Tilanteiden affektiivisuus ei ole keskeisenä käsitteenä teoksessa, joka muutoinkin on *Luokkaretkellä* -kirjan tavoin henkilökohtaisiakin ulottuvuuksia syvästi valaiseva, osittain jopa kaunokirjamainen teos. Kuitenkin itse näen kirjassa rakennettujen tilanteiden ja kuvausten merkityksellisyyden kirkastuvan nimenomaan tunteita herättävissä tilanteissa, joiden merkityksiä haastateltavat omasta näkökulmastaan avaavat kirjoittajille sekä kirjan lukijoille heidän kauttaan.

Hiljattain julkaistussa teoksessa *Yhteiskuntaluokka koettuna ja elettyinä* (2023) tarkastellaan yhdeksän artikkelin verran luokkaa koulutusjärjestelmän tapaisissa yhteiskunnallisissa rakenteissa elävänä, valtaan kietoutuneena ilmiönä. Kirjoittajat kuvaavat teoksen kuljettavan sekä bourdieulaisia että tuoreempia skeggsiläisiä käsitteitä uuden ja aiempaa laajemman luokkatutkimuksen tuottamiseksi (Kalalahti, Silvennoinen, Varjo & Vilkmann 2023, 241). Oman maisterintutkielmani kannalta mielenkiintoinen artikkeli teoksessa on Mari Käyhkön (2023) ”*Sosiaalista nousua en oo miettiny*” -*Työläistäustaiset yliopisto-opettajanaiset, yliopistotyö ja eletty luokka*. Käyhkö kirjoittaa artikkelinsa esipuheessa luokan näkymättömän perinnön kulkevan sukupuoleen kiinnittyneenä, sisäistettynä arvona sekä käsityksenä siitä, mikä itselle on sovelias tehtävä, asema, tai tekemisen tapa. Tutkimuksessaan hän määrittelee tutkivansa yhteiskuntaluokkaa elettyinä, kokemuksellisenä kysymyksenä (emt., 77). Mielenkiintoisena tuloksena Käyhkö (emt., 88) esittää muun muassa sen, että työläistäustaiset naiset kiinnittyvät yliopistomaailmassa tehtäviin, joista ei saa tunnustusta, ja joiden tekemisestä yliopisto ei erityisesti palkitse. Beverley Skeggsin ajatuksia siteeraten Käyhkö toteaa, että yksilöorientoituneessa uusliberalistisessa ympäristössä työväenluokkaiset arvostukset, kuten muihin keskittyminen, ei edusta tavoiteltavaa normia vaan jotakin vähemmän arvokasta. Tutkimuksiinsa pohjautuen hän ehdottaakin yliopiston näennäisen luokkaneutraaliuden kyseenalaistamista, sekä yhteiskuntaluokan merkityksen monikerroksisuuden tunnustamista kriittisen intersektionaalisen ymmärryksen kautta. (Käyhkö 2023, 88–90.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvaan maisterintutkielmani keskeiset tutkimuskysymykset sekä taustoitatan sen, miksi olen niihin tutkielmani osalta päättänyt. Kuvaan myös käyttämäni *Töissä ja köyhä 2.0!* -kirjoituspyyntöaineiston sekä esittelen tekemäni laadullisen sisälönanalyysin vaiheet. Lopuksi pohdin tutkielmaani liittyviä eettisiä kysymyksiä.

4.1 Tutkimuskysymykset

Aiemmissa suomalaisissa yhteiskuntaluokkaa koskevissa tutkimuksissa luokan on todettu olevan huomaamattomasti ja hiljaisesti läsnä arjessa (Esim. Tolonen 2008, Anttila ym. 2016). Vuosina 2012–2015 Suomessa toteutetussa VoxClass -hankkeen lopputuotoksessa todetaan luokkakamppailuihin liittyvien kokemusten jäävän usein näkymättömiin (Anttila ym. 2016). Maisterintutkielmassani olenkin kiinnostunut siitä, miten yhteiskuntaluokka arkisesti näkyy ja tuntuu tässä ajassa, jossa elämme. Minkälaisia tavoiteltavaksi rakennetun elämän ehtoja kirjoitusaineistossa tuotetaan, ja miten luokkakamppailut mahdollisesti näkyvät yksilöiden arkisissa kokemuksissa? Tarkastelussani kiinnitän huomiota siihen, millaiselta heikompiosaisen elämä näyttää ja tuntuu, sekä minkälaisia seurauksia näillä tekijöillä mahdollisesti on yksilöiden toiminta- ja ajattelumalleille. Hahmottaessani sitä, minkälaisia ehtoja hyväosaisuuteen pääsyn liittyy, tavoitteenani on samalla kartoittaa sitä, millaisin ehdoin siitä tullaan ulosuljetuksi.

Tutkielmani kannalta olennaisia tarkastelukohtia aineistoissa ovat tavoiteltavaan elämään liittyvät kirjaamiset, sekä samanaikainen yksilöiden tai ihmisryhmien ulossulkeminen tai paikoilleen sitominen. Osattomuuden kokemusten kääntöpuolena olevista hyväksyttävän ja tavoiteltavan elämän määrittelyistä olen kiinnostunut siksi, että niitä rakennetaan moraalisen identiteetin kautta. Prosessia, jossa tuotetaan ja tunnustetaan moraalista järjestystä tuottavia kuvauksia, lähestyn affektiivisten kokemusten erittelyn kautta. Koska aiemmissa suomalaisissa tutkimuksissa (esim. Berg 2008,

Bergroth 2016) yhteiskuntaluokan on todettu tulevan kaiverretuksi ruumiisiin, kolmanneksi aineistossani tarkastelen yhteiskuntaluokan materialisoitumista ruumiissa. Lähestyn aineistoa bourdieulais-skeggsiläisen luokkateorian pohjalta, ja tutkimusky-symyksinä on:

- Minkälaisia arkisia kokemuksia yhteiskuntaluokista kirjoituksista on tulkittavissa?
- Minkälaisia affektiivisiä kuvauksia yhteiskuntaluokan kokemiseen on kirjoituksissa liitetty?
- Miten kokemus yhteiskuntaluokasta mahdollisesti materialisoituu ruumiissa?

Symbolisten prosessien avulla tapahtuvaa rajanvetoa tuotetaan kiinnittämällä ja kirjaamalla arvoa tiettyihin representaatioihin (Skeggs 2014, 189), jotka konkretisoituvat esimerkiksi ruumiissa tai arkisissa elämänvalinnoissa. Näillä kuvauksilla on suuri merkitys sille, kuka voi tuntea olevansa kunniallinen, osallisuutta kokeva ja aktiivisesti osallistuva yhteiskunnan jäsen.

4.2 Töissä ja köyhä 2.0! -kirjoituspyyntöaineisto

Tutkielmani aineistona on kirjoitusaineisto Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen *Pienituloisten arki ja sosiaaliturva palkkatyössä ja yrittäjänä* -tutkimusprojektista, jossa tarkasteltiin työssäkävien köyhien ja yrittäjien arkea 2020-luvulla. Tutkimus asetui jatkumoksi vuonna 2015 aloitetulle *Työssäkäyvät köyhät ja ruumiillisuus* -projektille. Vastuullisena johtajana hankkeessa toimi yhteiskuntapolitiikan yliopistonlehtori Mikko Jakonen ja tutkijoina Hanna-Mari Ikonen sekä Jenny Säilävaara, jolta valmiin aineiston sain käyttööni. Seuraavassa sitaatissa verkossa sekä suomalaisissa medioissa (mm. YLE, STT) jaettu kirjoituspyyntö kokonaisuudessaan:

Keräämme **Töissä ja köyhä 2.0!** -kirjoituspyynnöllä tutkimusaineistoa Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella toimivalle *Pienituloisten arki ja sosiaaliturva palkkatyössä ja yrittäjänä* -tutkimusprojektille. Tutkimus on jatkoa vuonna 2015 aloitetulle *Työssäkäyvät köyhät ja ruumiillisuus* -projektille. Tuolloin olimme kiinnostuneita ihmisistä, jotka tekevät riittävään elantoon riittämättömiä töitä, ja tämän tilanteen ihmisten arkeen ja kehoon ulottuvista vaikutuksista.

Aiemmassa tutkimuksessa havaitsimme, että pienituloisuus vaikuttaa eri tavoin palkkatyöntekijöihin ja yrittäjiin. Jatkotutkimuksen tarkoituksena on selvittää entistä laajemmin, millaista työssäkävien köyhien palkansaajien ja yrittäjien arki on. Olemme kiinnostuneita esimerkiksi seuraavista asioista:

- Millaisia arjen kokemuksia työssäkäyvän köyhän elämä sisältää 2020-luvulla?
- Millaisia vaikutuksia pienituloisuudella on arjen järjestämiseen ja ihmissuhteisiin? Tai laajemmin sosiaalisiin suhteisiin?
- Kuinka pienituloisuus vaikuttaa minäkuvaan, kehoon ja terveyteen?
- Millaisissa työsuhteissa ja -tehtävissä, sekä toisaalta yrittäjyyden muodoissa pienituloiset työskentelevät ja kuinka koulutus tukee työtä ja työllistymistä?
- Millaisia vaikutuksia työttömyysturvan, asumistuen, toimeentulotuen ja muun sosiaaliturvan tilkkutäkki tuottaa elämään matalapalkkatyön ja/ tai vajaatyöllisyyden, sekä yrittäjyyden olosuhteissa?

Lopuksi keräämme tietoa ja kokemuksia siitä, kuinka vuoden 2020 keväällä alkanut Korona-kriisi on yhtäältä vaikuttanut jo aikaisemmin pienituloisten työssäkäyvien elämään ja toisaalta, kuinka kriisi on mahdollisesti aiheuttanut pienituloisen työssäkäyvän / yrittäjän asemaan joutumisen.

Kirjoita meille kokemuksistasi. Kirjoitus voi olla lyhyt kuvaus yksittäisestä arjen tilanteesta tai sattumuksesta, tai se voi olla laajempi omaa elämää ja työhistoriaa kartoittava teksti. Voit yhdistellä kirjoituksessasi köyhyyden, työn, yrittäjyyden, sosiaaliturvan ja sosiaalisten suhteiden (parisuhde, perhe, vanhemmuus, ystävyys-suhteet, sukulaissuhteet, harrastukset) teemoja vapaasti haluamallasi tavalla. Voit kirjoittaa nimettömänä.

Tekstejä kerättiin toukokuusta lokakuuhun, ja tutkimukselliseen käyttöön luvan antaneita vastaajia aineistossa on 238. Kirjoituspyyntöön vastanneet ovat siltä osin valikoituneita, että he ovat halunneet ja pystyneet näkemään vaivan kuvataksaan arkisia kokemuksiaan nimenomaan yhtäaikaisen työssäkäynnin ja köyhyyden kontekstissa. Vastaaminen on vaatinut toimivan internet-yhteyden sekä laitteiston sen käyttämiseksi, joka hyvin todennäköisesti karsii kaikista huono-osaisimmat, kenties hyvinkin alisteisissa työsuhteissa olevat ihmiset vastaajista. Toisaalta työssäkäynti onkin kirjoituspyyntöön vastaajien osalta se, joka heidät kokemastaan köyhyydestä huolimatta liittyy vahvasti suomalaiseen yhteiskuntajärjestelmään. Aineistoni sisältää kuvauksia sekä kirjoitushetkellä köyhyyttä kokevilta, että joskus aikaisemmin elämässään sitä kokeneilta.

Kirjoitukset ovat henkilökohtaisia kuvauksia pienituloisten suomalaisten arjesta, ja tarkastelen niitä punnittuna kerrontana köyhyyden omakohtaisesta kokemisesta. Aineisto ei siis ole luonteeltaan *naturally occurring*, Alasuutarin (2011, 119) menetelmäkirjassaan määrittelemää englanninkielistä käsitettä lainaten. Osa kirjoituksista on virkkeen tai kahden mittaisia, kun taas toiset selvästi pidempiä, elämäkerrallisia tarinoita. Kirjoituskutsujen tuottamia aineistoja leimaakin yleisellä tasolla niiden heterogeenisyys: kirjoitusten tyyli, pituus ja oikeakielisyys vaihtelevat (Pöysä 2015).

Kirjoittajat ovat Jyväskylän yliopistolta käyttööni annetussa aineistossa anonymisoitu. Taustatietoina vastauslomakkeessa kerättiin kirjoittajan sukupuoli, syntymävuosi, luokiteltu asuinpaikka, siviilisäätö, koulutus ja työsuhteiden määrä työuran

aikana. Mukana on myös tieto siitä, mitä kirjoittaja tekee pääasiassa arkisin, sekä onko hänellä lapsia ja minkä ikäisiä he ovat.

Kirjoituspyynnöllä kerätyt omakohtaiset kokemukset työssäkäyvän köyhyydestä antavat tilaa sellaisten äänten kuulemiselle, jotka eivät välttämättä muutoin ole yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä. Toisaalta koronapandemia nosti työhön ja työttömyyteen liittyviä kysymyksiä mediassa myös uudella tavalla esiin, ja huomiota kiinnitettiin muun muassa ”etulinjassa taistelevien” sairaanhoitajien ja toisaalta etätöihin vetäytyneiden tietotyöläisten tai lomautuksista kärsineiden ravintola-alan työntekijöiden erilaisiin kokemusmaailmoihin sekä työoloihin. Keräysajankohtansa osalta aineisto linkittyy siis hyvin mielenkiintoiseen ja poikkeukselliseen yhteiskunnalliseen ajanjaksoon. Yhteiskunnalliset muutokset, siirtymät, sekä niihin liittyvät kokemukset heijastuvat väistämättä myös luokkajärjestykseen sekä erityisesti sen yksilötasoiseen kokemiseen (Anttila ym. 2016, 28).

Kirjoituspyynnöllä kerätty aineisto soveltuu lähtökohtaisesti tutkimuskysymysteni tarkasteluun hyvin, sillä elämme yhteiskunnassa, jossa ihmisillä on yleisesti ottaen hyvä luku- ja kirjoitustaito kattavan peruskoulutuksen ansioista. Aineistosta karsiutui ensimmäisten lukukertojen jälkeen kolme-neljäkymmentä lyhyttä kirjoitusta, joissa ei ollut kerrontaa arkisesta elämästä tai esimerkiksi muutoksen kuvausta, joka tutkielmani kannalta olisi relevanttia. Karsiutuneiden kirjoitusten joukossa oli kokonaan tekstittömien vastausten lisäksi muun muassa kahden lauseen kuvaus siitä, että tilapäinen elämänkriisi horjutti taloudellista tasapainoa, mutta nyt kaikki on hyvin, sekä joitakin kirjoituksia, joissa tuodaan esille ainoastaan jokin konkreettinen turhauma nykyistä tai entistä työnantajaa kohtaan. Alkukarsinnan jälkeen siirsin kirjoitukset Word-tiedostoon ilman taustatietolomakkeella kerättyjä tietoja, jolloin tekstiä kertyi fonttikoolla 12 yhteensä 114 liuskaa. Tästä aineistosta valikoin analyysin edessä kirjoituksista selvimmän tutkimuskysymysteni kannalta keskeisimmät. Lähestyn kirjoitusaineistoa laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti näytenäkökulmasta (Alasuutari 2011, 87).

4.3 Laadullinen sisällönanalyysi

Tutkielmassani lähdän siitä olettamuksesta, että yhteiskuntaluokissa on kyse staattisten ammatti-, koulutus- tai tulolokeroiden sijaan kyse sosiaalisissa valtasuhteissa määritellyistä jaotteluista ja hierarkioista. Kiinnitin huomioita aineistosta tulkittaviin vihjeisiin kategorioista, joita kategoriateoreettisesta viitekehystä tulkiten on kaikissa aineistoissa (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012). Lukiessani tekstejä pyrin kuitenkin huomioimaan niissä sekä sosioekonomisia, että affektiivisesti kokemuksellisia ja vahvasti ruumiisiin linkittyviä piirteitä. Tarkasteleman tekstit ovat yksilöiden omakohtaisia kirjoituksia, ja osallistuvat tilanteiseen keskusteluun yhteiskuntaluokan

merkityksistä. Työssäkäyvien köyhien henkilökohtaisten elämäkokemusten kautta on mahdollista saada tietoa yhteiskunnallisesta ja poliittisesta todellisuudesta.

Suomalaisessa menetelmäkirjallisuudessa laadullisen sisällönanalyysin on usein jaoteltu olevan joko aineistolähtöistä, teorialähtöistä ja teoriaohjaavaa kansainvälisen kirjallisuuden jaotellessa sisällönanalyysi pikemminkin joko induktiiviseksi kategorioiden kehittelyksi tai deduktiiviseksi kategorioiden soveltamiseksi (Salo 2015, 171). Toisaalta sisällönanalyysin on myös argumentoitu olevan pikemminkin väljästi määriteltä ja harvoin prosessina tarkasti kuvailtu kattokäsite muun muassa aineiston luokittelulle, kategorisoinnille ja tiivistämiselle (Tuomi & Sarajärvi 2018 vrt. 2002). Ulla-Maija Salo kritisoikin laadullista tutkimusta tarkastelevassa *Umpikujasta oivallukseen* -teoksessa (2015, 172) erityisesti teoriaohjaavan sekä teorialähtöisen tutkimuksenteon olevan käytännöiltään hämäävä, ja kehottaa tutkijaa kohdistamaan ajatuksiaan ennemminkin teorian kanssa ajatteluun. Tällaiseen induktiivisen ja deduktiivisen analyysin välimuotoa olen päätenyt hyödyntämään tässä maisterintutkielmassa. Tällöin teoreettisen käsitteet toimivat apuvälineinä ajattelulle, joka saa kokeilevia ja kehkeytyviäkin muotoja (emt., 181–182). Ratkaisun näen perusteltuna myös siksi, että aineiston avulla olisi mahdollista löytää uusiakin näkökulmia, eikä vain todentaa ennestään oletettuja. Tavoitteenani on samalla välttyä päätyästä sisällönanalyysillä vain jonkinlaiseen kategorisointiin tai jämähtää luokittelun tasolle. Tärkeimpiä ja analyttisesti olennaisimpia asioita ei ole välttämättä sanoitettu tästä lähtökohdasta painokkaimmin tai selkeimmin, vaan niiden paikantaminen vaatii enemmän aikaa sekä tarkkuutta. Olenkin pyrkinyt analyysiprosessissa käymään kehämäistä keskustelua tulkintojeni sekä aineiston välillä.

Samanaikaisesti pyrin omaa ajatteluani ja aineistoa tässä maisterintutkielmassa kuljettamaan myös yhdessä teorian kanssa. Tämänkaltaista lähestymistapaa on menetelmäoppaissa kuvattu myös teoriasidonnaiseksi analyysiksi (esim. Eskola 2018, 182). Erityisesti Beverley Skeggsin teoriaan omassa tutkielmassani tukeutuessani, lie nee paikallaan tässä yhteydessä sanoittaa feministisen perinteen eettinen tavoite eriarvoistavien rakenteiden esiintuomisesta. Tasa-arvoisemman yhteiskunnan rakentajana sekä valtasuhteisiin liittyvien käytänteiden esiintuojana feministisellä tutkimuksella onkin ollut merkittävä panos (Suoranta & Rynänen 2014, 127). Tavoitteenani on sisällönanalyysin kautta hahmottaa aineistossa havaittavia näkökulmia yhteiskuntaluokkiin sekä moraalihierarkioihin.

4.3.1 Analyysin vaiheet

Ensimmäisen karsinnan jälkeen kävin aineistoa lävitse useamman kerran, kunnes aloin havaita tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia sanoituksia. Tästä sisällönanalyysin vaiheesta käytetään usein nimitystä pelkistäminen tai redusointi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 91). Tapaani lähestyä aineistoa kuvailisin lähtökohtaisesti kuitenkin pikemminkin Tuomen ja Sarajärven (2018, 83) menetelmäkirjassaan esittelemästi

fenomenologis-hermeneuttisesta perinteestä ammentavaksi. Käytin värikoodausta merkitäkseni teksteistä ensinäkin ne, joissa kirjoitettiin köyhyyden ja rikkauden representaatioista tai symbolisesta vallasta eli ”oikeanlaisesta” pääomasta. Kaikista luontevimmin tähän teemaan aluksi liittyivät kirjoitukset, joissa oli selkeää kuvausta esimerkiksi hyvistä tai huonoista asuinalueista tai asumismuodoista, kulkuneuvoista tai vapaa-ajanviettotavoista. Eronteot ja yhteiskunnan hierarkkisuus tai kokemukset valtasuhteista ja eriarvoisuudesta ovat valaisemassa tässä yhteydessä luokan tuottamiseen liittyviä kysymyksiä. Beverley Skeggs tuokin teoriassaan esille sen, ettei kaikilla ole yhtäläistä pääsyä minuuden tuotantoon vaadittaviin kulttuurisiin resursseihin, diskursseihin, tekniikoihin ja käytäntöihin (emt., 58). Aineiston abstrahoinnin eli käsitteellistämisen kautta päädyin lopulta tiivistämään havaintoni luokkakamppailuista kolmeen aihepiiriin: elämäntapaan, asumiseen sekä kuluttamiseen.

Seuraavaksi poimin teksteistä ne, joissa oli affektiivisesti latautuneita kuvauksia arkisista tilanteista. Tematisoinnin jälkeen tarkensin katsettani merkitysten muodostamiin kokonaisuuksiin. Kiinnostus affekteihin sekä niihin liittyvään ruumiillisuuteen mahdollistaa sen tarkastelun, kuinka yksilöt hahmottavat erilaisia tilanteita sekä niihin kytkeytyviä laajempia ilmiöitä (Rinne ym., 2020). Affekteja ja tunteita kulttuurintutkimuksessa tarkastelleet Jenni Rinne, Anna Kajander sekä Riina Haanpää (2020, 6) toteavatkin ymmärryksen lisääntyneen sen osalta, kuinka paljon affektit ohjaavat ajatteluamme, toiminnan tapojamme sekä valintojamme. Tulkitsen tutkielmassani kirjoituksissa tuotettuja kuvauksia punnittuina merkityksenantoina affektiivisille tilanteille enkä varsinaisina tunteina. Näen affektiivisten kokemusten olevan välttämätön osa moraalisen luokan tuottamisen prosessia. Muun muassa Robert Walker (2019, 108) onkin kansainvälisiin tutkimuksiin perustuen argumentoinut köyhyyteen liittyvien kielteisten seurausten, kuten häpeän, heikentävän yksilöitä toimijoina, vähentävän inhimillistä pääomaa sekä vähentävän resilienssiä. Häpeän voidaan katsoa olevan ihmisen sisäinen tunnekokemus, mutta se määrittyy myös ulkoisesti ihmisten kesken sosiaalisissa normeissa (emt., 104). Erityisesti häpeän tunteen on myös kuvattu estävän ihmistä tuntemasta todellista yhteyttä kanssaihmiin, sillä se liittyy niin erottamattomasti alempiarvoisuuden kokemukseen (hooks 2000, 40–41). Keskeiseksi aihepiiriksi affektiivisten kokemusten osalta analyysin edetessä paikantuikin kuuluminen sisä- tai ulkopuolelle: arvokkuuden mutta myös toiseuden kokemukset arjessa.

Kolmantena kiinnitin huomioni aineistossa esiintyviin kuvauksiin ruumiista, estetiikasta sekä ruumiillisista tuntemuksista, sillä sekä Pierre Bourdieu että Beverley Skeggs ovat määritelleet luokan materialisoituvan sekä paljastuvan ruumiissa. Kulttuuriset normit tulevat näkyväksi tavoiteltaviksi sanoitetuissa ruumiissa, ja kääntöpuolena mahdollinen osattomuuskin tuntuu ja näkyy ruumiissa. Kirjoituksista oli nopeasti havaittavissa sanoituksia normeista, joiden täyttämättä jättäminen erilaisissa tilanteissa heikensi yksilöiden omanarvontuntoa. Kampaamokäyntien sekä hammaslääkärin tai uusien silmälasien hankinnan kuvattiin jäävän väliin, kun taloudellinen tilanne on tiukka, ja ulkoisesta olemuksesta koettiin sosiaalisissa tilanteissa häpeää.

Skeggs (1997) onkin arvioinut kunniallisuuden *respectability* olevan yksi yleisimmistä luokan merkitsijöistä arjen käytänteissä. Se vaikuttaa siihen, kuinka luokittelemme toisia, kenelle ja miten valitsemme puhua, sekä kuinka tiedämme mitä olemme tai emme ole. Skeggs argumentoi kunniaattomuuden olevan yksi keskeisimmistä toiseuden tuottamisen mekanismeista. (Emt.) Ruumiiseen kytkeytyvien erontekojen paikantamisen kautta pyrin aineistosta tavoittamaan luokkiin kytkeytyviä jakolinjoja sekä hierarkioita, jotka linkittyvät valtaan ja sen jakautumiseen. Keskeisimmäksi näkökulmaksi yhteiskuntaluokan materialisoitumiseen analyysin edetessä aineistossani paikantui ruumiin sairastavuus keskiluokkaisen ruumiin estetisoinnin sijaan.

Luokkatutkija Mike Savage kollegoineen (2013) on esittänyt, että analyysilta vaaditaan erityistä kulttuurista sensitiivisyyttä silloin, kun yhteiskuntaluokka käsitetään erityisesti symbolisella ja kulttuurisella tasolla tuotettuna ilmiönä. Kulttuuriin liittyviin käytänteisiin ja merkityksenantoihin olen pyrkinyt pääsemään käsiksi yllä mainittujen näkökulmien erittelyn kautta. Luokkarepresentaatioiden, affektiivisten kokemusten sekä ruumiissa konkretisoituvien rajanvetojen kautta olen pyrkinyt tavoittamaan tekijöitä, joiden kautta yhteiskuntaluokkia hienovaraisesti tuotetaan ja koetaan 2020-luvulla arjessa.

4.3.2 Eettiset kysymykset

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattaminen, eettisesti kestävä menetelmä, avoimuus, sekä muiden tutkijoiden työn ja saavutusten asianmukainen huomioiminen (TENK 2/2023). Hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia ovat puolestaan esimerkiksi puutteellinen viittaaminen, huolimaton tai harhaanjohtava raportointi sekä muiden tutkijoiden osuuden vähättely (Tuomi & Sarajärvi 2018, 151). Tässä alaluvussa huomioin eettisiä näkökulmia, jotka oman tutkimusasetelmani kannalta ovat olennaisia.

Aineistoni osalta huomioitavaa on se, että en ole itse osallistunut sen keräämiseen, tai anonymisointiin. Aineistoon liittyvien eettisten lähtökohtien huomioimisesta ovat huolehtineet Jyväskylän yliopiston hankkeessa työskennelleet henkilöt. Henkilötietoihin liittyviä anonyymiteettiä vaarantavia tietoja ei käyttöni saamassani aineistossa ollut, mutta tutkielmassani olen karkeistanut aineistoa joidenkin kirjoituksissa mainittujen työnantajien osalta, sillä tarkoituksena ei ole tuottaa mahdollista mainehaittaa. Kaikki aineistossani mukana olevat vastaajat olivat antaneet suostumuksensa sekä kirjoitusten tutkimukselliseen käyttöön, kuin myös kirjoituksensa arkistointiin tutkimuksellista käyttöä varten. Nämä tekijät lukeutuvat Tuomen ja Sarajärven (2018, 152–153) määritelmän mukaisesti laadullisen tutkimuksen etiikan teknisluontoiseen normistoon. Toisaalta näin tehdessään, kirjoituspyyntöön vastanneilla ei ole ollut täsmällistä tietoa myöhemmistä aineistoon liittyvistä kysymyksenasetteluista ja tutkijoiden kiinnostuksenkohteista, kuten oman maisterintutkielmanikaan tutkimusasetelmasta.

Laajempaa katsantokantaa tutkimuksen eettisiin kysymyksiin voidaan hakea näkökulmasta, jonka mukaan kaikki tutkimuksessa tehdyt valinnat ovat moraalisia valintoja. Tällöin tarkastelunalaiseksi asetetaan teknisluontoisen normiston lisäksi käsitys tiedosta, sekä se, mitä pidetään tärkeänä ja tutkimuksena. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 153.) Laajemmalti katsoen huomioitavaa oman tutkijapositioni kannalta voisi olla se, että olen työskennellyt viimeiset kymmenen vuotta sekä hyvin laajakirjoista ja syvää osattomuutta, että lyhytkestoisempia elämänkriisejä kokevien ihmisten parissa. Oma työhistoriani vaikuttaa suuresti siihen, että näen äänen antamisen köyhyyttä kokeville tutkimuksellisesti erittäin merkityksellisenä seikkana. Eniten köyhyyden ja ylisukupolvisen osattomuuden teemat ovat olleet läsnä diakoniatyöntekijän ammatillisessa roolissa, mutta moniulotteista osattomuutta olen kohdannut myös lastensuojelussa, turvakotityössä sekä ulkosuomalaisten parissa tehtävässä sosiaalityössä. Tutkimusasetelman luojana sekä tulkitsijana laadullisessa tutkimuksessa tiedon onkin katsottu joiltain osin suodattuvan tutkijan omien kehysten lävitse (emt., 160). Erityisesti kategorioihin viittaavia sanoituksia aineistosta tulkittaessaan tutkija väistämättä nojaa omaan kulttuuriseen kategoriatietoonsa (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 69).

Oma henkilökohtainen asennoitumiseni osattomuuden ja eriarvoisuuden kysymyksiin on väritynyt vuosien varrella todistetusta elämän laajakirjoisuudesta, sekä toisaalta traagisistakin ihmiskohtaloista. Erityisen haavoittuvassa asemassa, aivan yhteiskunnan marginaalissa olevien parissa työskentely vaikuttanee väistämättä siihen, kuinka luen ja tulkitsen työssäkäyvien köyhyyteen liittyvää kirjoitusaineistoa. Tutkielmani toteutuksen osalta pyrin tiedostamaan oman historiani merkityksen, ja samalla myös jättämään sitä enemmän taustalle koko prosessinaikaisen kriittisen itse-reflektion kautta. Toisaalta näen eletyn elämän aikana kerryttämäni kokemukset sekä näkemykset tutkimusaiheeni kannalta tutkimusta mahdollisesti syventävänä ja näkökulmia rikastavana tekijänä.

5 LUONNOLLISTETTU KESKILUOKKAISUUS JA KASVOTON TOISEUS

Tutkielmani tarkoituksena on tarkastella yhteiskuntaluokkiin liittyviä merkityksenantoja köyhyyttä kokeneiden työssäkävien omakohtaisissa kirjoituksissa. Seuraavassa alaluvussa esittelen ensin bourdieulais-skeggsiläisestä viitekehyksestä tulkiten luokan tekemiseen liittyviä näkemyksiä aineistostani. Kirjoituksissa olen keskittänyt huomioni rajoihin ja erotteluihin, joilla hyvä- tai huono-osaisuutta merkitään. Beverley Skeggsin käsitteistöä analyysissä hyödynnän erityisesti kirjaamisen mekanisme: rajanvetoa tuotetaan kiinnittämällä ja kirjaamalla arvoa tiettyihin representaatioihin (Skeggs 2014, 189), jotka konkretisoituvat esimerkiksi arkisissa elämänvalinnoissa kuten asumisessa. Lähestyn tätä kategorisointia prosessina, jossa tuotetaan ja tunnustetaan moraalista järjestystä tuottavia kuvauksia. Luokan ymmärrän tässä yhteydessä sekä moraalisena käsitteenä että kulttuurisena ominaisuutena. Analyysissäni päädyin tarkentamaan katseen kolmeen luontevasti aineistosta havaitsemaani näkökulmaan luokan tuottamisen osalta: elämäntapaan, asumiseen sekä kuluttamiseen.

Tämän jälkeen siirryn luokan elämisen ja kokemisen maailmaan, tarkastellen ensin kirjoituksissa esiintyviä affektiivisiä kokemuksia tulkiten niitä yhteiskuntaluokkien kontekstissa. Kuvauksia affektiivisista kokemuksista lähestyn tilanteisina merkityksenantoina, jotka liittyvät moraalisen luokan tuottamiseen. Kolmanneksi tarkastelen aineistossa ruumiiseen paikantuvia kuvauksia sekä niille annettuja merkityksiä sosiaalisesti tuotettujen yhteiskuntaluokkien näkökulmasta. Aiemmassa skeggsiläisessä tutkimuksessa yhteiskuntaluokan ja luokkaetujen on todettu kirjautuvan tai kайvertuvan ruumiiseen. Luokkaminuutta tuotetaan tällöin diskurssien kautta yhdistämällä tiettyihin ruumiisiin arvostuksia, samalla rajaten toisia niiden piiristä pois (Skeggs 2014, 35). Yleisesti ottaen ihmisten tapa nimetä ja luokitella asioita kertoo siitä, mitä pidämme tässä ajassa arvokkaana tai tuomittavana, normaalina tai poikkeavana (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012).

5.1 Elämäntapa, koti ja kuluttaminen moraalisen luokan näyttämönä

Rajoja keskiluokkaisen ja työväenluokkaisten elämäntavan välillä on aineistosta tulkittavissa arkisissa valinnoissa sekä suuremmissa elämänkysymyksissä. Yksilön halu sekä mahdollisuudet hyväksyä tilanteensa niin elämänkulullisessa mittakaavassa, kuin hetkittäisissä elämänvaiheissa ulottuvat aineistoni pohjalta kauaskantoisestikin elämäntyytyväisyyteen, mutta myös kokemuksiin kunniallisuudesta ja kansalaisuudesta.

Elämäntapa

Hyväosaisuuteen on aineiston pohjalta liitettävissä valinnanmahdollisuuksien olemassaolo niin työn, vaatetuksen, ravinnon kuin lomanviettotapojenkin osalta. Valinnanmahdollisuuksilla tavoitellaan kenties yksilöllisyyden ja hallinnan ihanteita, jotka Skeggs (2014, 10–11) on tutkimuksiinsa pohjaten liittänyt keskiluokkaisen subjektin tuottamiseen. Keskiluokkainen tapa elää näyttäytyy osittain jopa luonnollistettuna, *normaalina* elintasona, johon useat kirjoituspyyntöön vastanneista omaa elämäntapaansa vertaavat. Eräs työssäkäyvä toteaa omien ajatustensa olevan valinnanmahdollisuuksien osalta työtovereihinsa verraten erilaisissa ulottuvuuksissa:

”Töissä kuuntelen, kun kollegat puhuvat keittiöremonteista, auton vaihtamisesta, älysuor-
muksista, vuorotteluvapaahaaveista, mökki kaupoista jne. ja itsellä päässä pyörii ajatus
että "sopiikohan lapselle vielä viimevuotiset lenkkarit".” /vastaaja nro 54

He, jotka eivät yllä luonnollistettuun keskiluokkaiseen elämäntapaan, vaikuttavat katsovan itseään monissa teksteissä hyväosaisen arvostelevin silmin, itseään ja omaa arkista todellisuuttaan toiseuttaen. Aineistosta on tulkittavissa hyväosaisuuden tarkoittavan riippumattomuutta, valinnanmahdollisuuksia sekä itsenäisyyttä. Huono-osaisten arkea värittäviksi tekijöiksi puolestaan liitetään arjen joustamattomuus, viranomaisten kontrollille alistumisen pakko, sekä nöyrytyksen tarve niille valinnoille, jotka eivät toisista vaikuta houkutteleville. Muun muassa ravintoon liittyvien valintojen onkin moderneissa yhteiskunnissa kuvattu muotoutuneen keskiluokkaiselle identiteetille tärkeäksi osa-alueeksi. Näin köyhyyden konkretisoitumista kuvataan yrittäjänä työskennelleen taholta:

”Huomasimme köyhyyden tarkoittavan, että emme voi valita mitä syömme. Yrittäjänä joutuin pitkin päivää selvittämään mitä kaikkea pitäisi huomioida, että saamme rahaa. Moneen paikkaan soittelin ja pikkuhiljaa aina selvisi jotakin. Joutuimme yhtäkkiä olemaan kelalle tilivelvollisia sekä henkilökohtaisten tilien myötä kuin yrityksen.” /vastaaja nro 19

Riippumattomuuden menettämisen merkityksestä kirjoittivat erityisesti yrittäjätaustaiset, sekä kulttuuri- ja taideoilla työskentelevät vastaajat. Materiaalisiin

resursseihin konkretisoituvaa ulkopuolisuuden kokemusta kuvataan aineistossa myös seuraavasti:

"Vapaa-aikana välttelen muiden ihmisten seuraa siinä pelossa, että he haluavat puhua aiheista, joihin minulla ei ole mitään sanottavaa (Sisustus, harrastukset, omistusasuminen, sijoittaminen, uuden auton hankinta ym.) tai että he haluaisivat tulla käymään kodissani." /vastaaja nro 86

Omaisuuksien vertailua tapahtuu erityisesti sosiaalisissa tilanteissa, ja toiseuden kokemuksesta kuvaa toinenkin kirjoituspyyntöön vastannut seuraavasti:

"Olin aika ulkopuolinen kahvipöydässä missä keskusteltiin, olisiko kivampi ostaa valkokultainen sormus, kun joku toinen. Tai siitä kun pohdittiin hienojen ulkohaalareiden ominaisuuksia. Tai minne mentäisiin kesälomalle. Meille Korkeasaari omilla eväillä oli suurinta mitä pystymme tekemään. --- Tunnen itseni B-luokan kansalaiseksi." /vastaaja nro 10

Kirjoitus B-luokan kansalaisuudesta on yhdistettävissä sanoitukseksi, joka tilanteisesti ilmentää keskiluokkaisuuden ja työväenluokkaisuuden rajapintaa: valinnanmahdollisuudet ovat hyvätuloisten etuoikeus, joka samalla määrittää kunnollisen kansalaisuuden rajaa. Beverley Skeggs (2014, 37) on sanoittanut Celia Luryn sekä Marilyn Strathernin käsityksiä mukailien ajatuksen omistavasta yksilöstä kehittyneen pienen, etuoikeutetun joukon näkökulman pohjalta. Kertomusten, elämäkertojen ja diskurssien avulla omistavasta yksilöstä saatiin luotua normi: siihen liitettiin luonnollisen ja hyvän edustuksia, jolloin se sai moraalisen arvon (emt.). Moraalisen ja käytännöllisen järjestyksen onkin nähty olevan erottamattomissa moraalista sosiaalisesta järjestyksestä, joka tuotetaan kuvausten ja niiden tunnistamisen kautta (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 69–73).

Seuraavassa sitaatissa yhteiskuntaluokkien erilaisia materiaalisia resursseja kuvataan tunnetasolle yltyvänä, arkea ja elämäntapaa värittävästä kokemuksesta.

"Nykyisin ex-avomieheni hyvätuloisesta näkökulmasta oli suorastaan sietämätöntä ensinnä se, että tuloni olivat niin pienet ja toiseksi se, että olin niiden pientenkin tulojen eteen käytännössä "aina" töissä. Hiertäviä tekijöitä olivat, ettei minun pienten tulojeni takia ollut varaa ostaa asunnoksi jotain valtavaa omakotitaloa hyvämaineiselta alueelta, kaikkein hienouksineen, johon olisi ollut varaa, mikäli tuloni olisivat olleet samaa luokkaa kuin hänellä, eli yli puolta suuremmat. Toiseksi hiersi muun muassa se, että en voinut pitää lomaa, miten lystäisin. Puhumattakaan siitä, että lomilla olisin reissannut ympäri maailmaa, kuten ex-avopuolisoni hyvät tulot hänelle itselleen mahdollistivat." /vastaaja nro 65

Kirjoittaja värittää kuvaustaan mielestäni ironisesti, kyseenalaistaen "valtavan, hyvämaineisella asuinalueella sijaitsevan omakotitalon" tai "ympäri maailmaa reissaamisen" merkityksen, joskin kuvauksesta on tulkittavissa myös mahdollisuuksien erilaisuuteen liittyvää inhimillistä katkeruutta. Tämän kokemuksen merkitys laajemmin elämäkululle tulee sanoitetuksi samaisen kirjoittajan taholta seuraavasti:

"Yhtenä syynä pienet tulot aikoinaan vaikuttivat parisuhteen päättymiseen, kun toisen osapuolen tulot olivat huomattavasti suuremmat, eivätkä minun tuloni ylittäneet "vaadittuun" elintason ja -tapoihin. Tämä on vaikuttanut osaltaan siihen, ettei minulla ole lapsia, kun "ne parhaat vanhemmaksi tuleminen vuodet" vain vierähtivät ja juna meni jo. Toisin

sanoen, pienet tulot ovat kyllä vaikuttaneet siihen, että minulla ole lapsia, kun heihin ei ole ollut aikoinaan varaa.” /vastaaja nro 65

Elämänvalintojen *omaehtoisuus* eli omaan tilanteeseen vaikuttamisen mahdollisuudet tai niiden puutteet kuvaavat aineistossani osuvasti yhteiskuntaluokkien rajapintoja. Vapauden, kunniallisuuden ja arvokkuuden tunteiden säilyttämisen tärkeys toistui useissa kirjoituksissa. Näin tilannettaan kuvaa 53-vuotias kahden lapsen äiti:

”Laskin itse, mikä on kannattavaa ja keksin, että minulla on vielä mahdollisuus opiskella työllisyysrahaston aikuiskoulutustuen turvin. Sain opiskelupaikan ja otin opintovapaata. Minulle tämä oli taloudellisesti varmempi vaihtoehto määrätä jälleen itse omasta kohtalostani vaikkakin ero ei ole euroissa kovin suuri. Nämäkin mahdollisuudet ovat olleet lakkautusuhan alla viime aikoina. Ehkä kuitenkin tärkeintä itselle ja ihmiselle yleensä ottaen on saada itse päättää omasta kohtalostaan ja säilyttää arvokkuutensa.” /vastaaja nro 40

Minna Kelhä (2008) kyseenalaistaakin väitöstutkimukseensa pohjautuvassa artikkelissaan retoriikkaa, jonka mukaan yksilöillä on suomalaisessa kontekstissa tasa-arvoiset mahdollisuudet saavuttaa haluamansa. Tekstissään hän pohtii Bourdieun pääomien käsitteitä skeggsiläistä lukutapaa hyödyntäen, ja puntaroi niiden merkitystä eri-ikäisten naisten äitiyteen sekä perheeseen. Täsmällisemmin hän tarkastelee luokan ilmaisimia sekä luokkasidonnaisuuksien tuottamia naisten puheissa, ja heijastelee niitä brittiläisen luokkatutkimuksen tuloksiin. Tekemistään haastatteluista hän nostaa esille puheenvuoroja, joissa on havaittavissa selkeää yhteiskuntaluokkaan kytkeytyvää asemointia suhteessa toisiin äiteihin, ja toteakin tämän konkretisoivan Skeggsin havaintoa siitä, että jokaisessa arvioissa itsestä tullaan samalla myös arvioineeksi toisia. Tämänkaltainen toimintatapa mahdollistaa toisaalta luokkajaon kääntämisen perinteisestä poikkeavasti päinvastaiseksi: moraalinen ylemmyys voi olla saavutettavissa myös arvostelemalla keskiluokkaista tapaa toimia. (Emt., 91–92.) Mielestäni tämän kaltainen kritiikki tavoiteltavaksi asetetulle keskiluokkaisuudelle on tulkittavissa yllä lainaamassani kirjoittajan ironisessa sanoituksessa ”valtavasta, hyvämaineisella alueella sijaitsevasta omakotitalosta” ja ”ympäri maailmaa reissaamisesta”.

Koti ja asuminen

Kodin voidaan katsoa ilmentävän materiaalista omaisuutta muiden ulkoisten seikkojen ohella. Bourdieu on argumentoinut asunnon tai talon olevan pitkäkestoisesti yleisen katseen alainen, ja paljastavan omistajien sosiaalisen statuksen jopa muita omaisuudenlajeja suoremmin. Suomalaisessa yhteiskunnassa tämä on historiallisesti kytkeytynyt vahvasti esimerkiksi maanomistamiseen sekä agraariseen sääty-yhteiskuntaan, mutta myös kaupungeissa esiintyviin alueiden erilaisiin statuseroihin. Suomessa vähätuloisemmat kotitaloudet tyypillisesti sijoittuvat taajamiin ja maaseudulle sekä kerrostaloihin, kun taas rikkaimmat asuvat varmimmin omakotitaloissa. Tulojen kanssa korreloivaa on myös asunnon koko. (Purhonen jne. 2014, 219–224.) Asumisen

voidaan argumentoida olevan kulttuurisen kuluttamisen muotona väistämätön, sillä kaikkien on asuttava jossakin. Toisaalta asuminen on samanaikaisesti hyvin intiimi osa-alue elämässä, sillä seinien sisällä tapahtuu paljon yksityisiä tilanteita. Katriina Järvinen sekä Laura Kolbe (2019, 170) toteavatkin asumisen olevan eräänlaista teatteria, jossa yksilöt ovat samanaikaisesti sekä näyttämöllä että kulisseyksissä.

Hyväosaisuusteen kietoutuu kirjoitusaineistossa erityisesti sanoituksia toivottavana pidetyistä elinolosuhteista: omistusasumisesta perhemuodon suhteen tilavaksi koetussa asunnossa hyvämaineisella, arvostusta herättävällä ja turvalliseksi kuvatulla alueella. Näin tehtäessä on oletettavaa, että moraalisen arvonmuodostuksen kautta vuokra-asumiseen liitetään huonomaineisempia asuinalueita, ja kenties turvattu muuttakin. Ahtaan tai vaatimattoman asumisen katsotaan kirjoitusten pohjalta omassa kulttuurisessa kontekstissämme olevan pienituloisuuteen liittäminen pakollinen paha, eikä toivottava asiantila. Yhdessäkään kirjoituksista ei tavoiteltavaksi asumismuodoksi sanoiteta vuokralla oloa tai asumista vanhemmassa omakotitalossa maaseudulla. Oma tilannetta verrataan lähipiiriin ja kanssaihminen tilanteisiin niin lasten kuin aikuistenkin osalta. Seuraavasti sitä kuvaa perheellinen kirjoituspyyntöön vastannut:

”Palkasta ei juuri mitään jää käteen, en pystyisi edes maksamaan perheemme asuntolainaa kuukausituloillani. Onneksi mies tienaa hyvin ja pystymme asumaan hyvällä ja arvostetulla alueella, uudessa omistusasunnossa. Minulla ei olisi mitään asiaa tälle asuinalueelle, jos maksaisin yksin asumisesta. Meinaan äänestää jaloilla ja aloittaa ensi syksynä opinnot avoimessa yliopistossa ja vaihtaa alaa arvostetuimpaan ja parempipalkkaiseen työhön.” /vastaaja nro 18

Asumismuoto (kuten edellisen kirjoituksen osalta ammattikin) voidaan näin ajatellen tulkita siis eräänlaiseksi identiteetin ilmaisimeksi, jonka kautta tavoitteena on saavuttaa arvostettu asema yhteisössä. Kodin on kuvattukin olevan kuluttamisen kautta yhteiskunnallisen vaikutusvallan näyttämö (Kolbe & Järvinen 2019, 171). Eräs toinen kirjoituspyyntöön vastannut sanoittaa lapsensa jopa pohtineen asuminen- ja nahtauden yhteyttä siihen, että häntä pidettäisiin mahdollisten uusien kavereiden kesken huonona ihmisenä. Moraalinen, keskiluokkaan liitetty arvonmuodostus on tässä kuvauksessa mielestäni groteskilta kuulostavaa.

”Asumme omistusasunnossa, rivitalokaksiossa, 4 ihmistä ja 4 koira. Koti on rahoitettu lainalla. Lapseni itki juuri, kuinka haluaisi, että meillä olisi jokaisella oma huone. Ja voisi tutustua uusiin ihmisiin ja tuoda kylään pelkäämättä, että häntä pidettäisiin huonona ihmisenä. On kärsinyt tästä ekaluokasta saakka. Olemme molemmat työssä ja tulomme riittävät lainoihin, vastikkeisiin ja ruokaan. Tunnen, että olemme loukussa, koska emme pääse vuokralle isompaan asuntoon koirien vuoksi ja omaan isompaan asuntoon emme saa lisää lainaa. Molemmilla lapsilla vakava masennus ja ahdistuneisuushäiriö. Kumpikaan meistä vanhemmista ei käytä päihteitä. Tuntuu toivottomalle elää. Piilossa oleva eriarvoisuus on raskas taakka, eikä tähän saa mistään apua.” /vastaaja nro 12

Käsitykset riittävästä asumiseen liitetystä omasta tilasta ovat vaihdelleet eri aikoina ja erilaisissa kulttuurisissa ympäristöissä, mutta tästäkin kirjoituksesta on tulokittavissa ihannetta väljästä kodista. Vain joitakin vuosisatoja sitten asumisen

vaatimattomuus on ollut arkista todellisuutta laajalti suomalaisissa perheissä, ja tuo vaatimaton asumus on kenties suhteutettu pienemmässä, ehkäpä vain oman kylän mittakaavassa. Länsimainen elämäntapa ja hyvinvointi, reaaliaikainen tiedonvälitys erilaisten formaattien kautta, sekä esimerkiksi erilaiset lifestyle-ohjelmat vaikuttavat sosiaalisen vertailun laajuuteen. Aineistossani sosiaalisen median roolista vertaispaineen osalta ei ole sanoituksia, mutta erityisesti nuorempien sukupolvien kohdalla vertailun mahdollisuudet (tai uhat) laajempaakin otantaan ovat hyvin mahdollisia. Tutkimustulokset sosiaalisen median hyvinvointiyhteyksistä eivät toki ole yksiselitteisiä, mutta tutkijat ovat nostaneet esille nimenomaan verkkoympäristöissä tapahtuvan ylöspäin suuntautuvan vertailun keskeiseksi haitalliseksi vaikutusmekanismiksi (Männikkö 2021, 401).

Tasa-arvoa laajalti kannattavassa yhteiskunnassamme on kenties toisaalta häpeilty suoranaista halua ilmentää kodin kautta sosiaalista asemaa (Kolbe & Järvinen 2019, 171). Kirjoituspyyntöön vastanneista harva kuvailee tarkemmin kotinsa sisustusta tai kalustusta, tai ainakaan liittää niihin merkityksiä yhteiskuntaluokista. Poikkeuksen tekee seuraava vastaaja, joka kuvaa täsmällisesti lapsensa kokemusta kodin kalustukseen liittyvästä toiseudesta:

”Asumme 50m2 kaksiossa. Tyttärelläni on oma huone, asunnon makuuhuoneessa. Itse nukun olohuoneessa. Kun vanhemmat lapset perheineen tulevat käymään, meitä nukkuu tässä asunnossa 6-7 henkilöä. Nuorimmaiseni ei kutsu kavereita meille kylään, häntä hävettää se, miten ahtaasti asumme ja sitä, että kaikki huonekalumme on ostettu kirpputorilta. Olohuoneessamme ei ole sohvaa, vaan kaksi sänkyä sekä kaksi vanhaa nojatuolia. Kaverit asuvat kodeissa, joissa kaikille on makuuhuoneet ja heillä on oikea olohuone, joka ei ole makuuhuoneena kuten meillä. Hän on tästä välillä kovin masentunut.” /vastaaja nro 86

Kuluttaminen

Aineistosta on tulkittavissa ihanteita omistavasta yksilöstä, lainakelpoisuudesta sekä kulutuskykyisyydestä. Keskiluokkaiseksi etuoikeudeksi useissa kirjoituksissa sanotaan kuluttamisen vapaus siten, ettei ole tilivelvollinen toisille. Seuraava kirjoituspyyntöön vastannut toteaa köyhyyden rajoittavan elämää, eli sulkevan pois sellaisia kuluttamisen ja omistamisen vaihtoehtoja, jotka joillekin *toisille* (keskiluokkaisille) näyttäytyvät mahdollisina:

”Köyhyyteni rajoittaa elämäni. Köyhyyteen liittyy yksinäisyys, jota edes Tinder ei ole pystynyt poistamaan. En pääse myöskään säästämään asuntolainaa varten tai muita haaveitani varten. Köyhyys myös musertaa itsetuntoa ja antaa huonon kuvan itsestä muille. Onneksi sosiaaliturva auttaa minua pitämään ruokavalioni ja asumisolosuhteeni terveellisinä.” /vastaaja nro 9

Mielenkiintoisen sanoituksen kirjoittaja tekeekin siitä, että huolimatta kokemastaan köyhyydestä, hänen on onnekseen mahdollista pitää kiinni terveellisestä ruokavaliosta sekä asumisolosuhteista. Ruokavalion terveellisenä pitämisen yhdistän aineistossani kuluttamisen, mutta myös minuuden vastuullisuuden peilaamiseen.

Osassa kirjoituksista tuodaan esille köyhyyden peittelyn raskautta, ja toisinaan kirjoittajille vaikuttaa olevan helpompaa naamioida omia varattomuudesta johtuvien valintoja keskiluokkaisuuteen yhdistettyihin ihanteisiin. Keskiluokkaisiksi ihanteiksi aineistosta on tulkittavissa ekologinen, kierrättävä kuluttaminen, sekä esimerkiksi halu hyödyntää terveellisiä, itse kerättyjä metsänantimia ruokavaliossa. Tämänkaltaisia tulkintoja eräs kirjoittaja kertoo toisten tekevän ravintoon liittyvistä valinnoista, jotka ovat kirjoituspyyntöön vastanneelle nelihenkisen perheen äidille enemmän pakon kuin oman halun muotoilemia:

”Olemme 4 henkinen perhe ja köyhiä. Teen töitä intohimoisesti, mutta pienellä palkalla. Budjettimme on äärimmilleen vedetty ja perheen ruokalasku 52,50 e/viikko on tiukan ja pitkän optimoinnin tulos eikä se siedä yhtään yllätyksellistä elementtiä. Kesällä ilmaiseksi kerätyt sienet, marjat, hedelmät, kalastetut ahvenet ja takapihalla kasvatetut vihannekset pakastimessa ovat ensiarvoisen tärkeä lisä joka kuukausi. Ystävät ja työtoverit pitävät meitä reippaina ja innokkaina luonnonantimien käyttäjinä. Todellisuudessa se ei ole mikään vaihtoehto eikä reippaus, vaan elinehto jos mekin haluamme saada tällaisia herkkuja ruokavalioomme.”/vastaaja nro 10

Keskiluokkaan liitetyiksi yksilön ominaisuuksiksi kirjoitusaineiston pohjalta on tulkittavissa kuluttamisen osalta säästäväisyys, sekä kunnollisuus ja tunnollisuus hyvin moninaisilla arkisen elämän osa-alueilla. Brittiläisessä luokkatutkimuksessa itsesääteily ja itsen hallinta on teoretisoitu keskeiseksi valtiollisen valvonnan mekanismiksi, joka edellyttää sosiaalisesti normitettua moraalikoodistoa (Skeggs 2014, 144–146). Tällöin minuutta arvioidaan suhteuttaen sitä vastuullisuuteen ja tiettyihin legitimoituihin tapoihin, joista jälkimmäisenä mainitut eivät kuitenkaan ole kaikkien ihmisten yhtäläisesti käytettävissä (emt.). Luokkarajat ylittävän kuluttamiseen liittyvän itsesääteilyn velvoittavuutta ja raskautta kuvataan seuraavassa sitaatissa puhuttelevasti:

”Yritämme elää mahdollisimman säästeliäästi arjessa, ostamme tarjoustuotteita jne. Jos joskus ostan jotain hieman kalliimpaa esimerkiksi aikaa säästääkseni, tunnen huonoa omaatuntoa ja syyllisyyttä pienestäkin tällaisista hankinnoista. Syyllisyys ja huono omatunto ovatkin jatkuvasti läsnä arjessa, samoin pelko siitä, miten saamme rahat riittämään seuraavaan palkkapäivään. Teen vaativaa asiantuntijatyötä tulostavasti asemassa, ja olenkin koko ajan ylikuormittunut ja elän jatkuvassa stressitilassa. Sekä kotona että töissä paineet ovat valtavat.”/vastaaja nro 3

Kunnollisuuteen vedoten osa osattomuutta kokevista kirjoittajista näyttää myös pyrkivän säilyttämään omat kasvonsa keskiluokkaisuuteen omaa tilannetta heijastellessaan. Varojen riittämättömyydestä huolimatta he kertovat olevansa työteliäitä, raittiita, kouluttautuneita sekä ahkeria. Tämänkaltaisia työväenluokkaisia kertomuksia ja työväenluokasta tietämistä Beverley Skeggs (2014) kuvaa tarkastelleensa brittiläistä historiantutkimusta hyödyntäen. Nimenomaan kertomusten kautta on havaittu tapahtuvan erottelun kunnollisiin ja kelvottomiin, sekä hallittaviin ja hallinnan ulkopuolelle jääviin. Porvarillinen minuus määritellään tällöin ensisijaisesti säädyttömän minuuden kautta (emt., 13–14). Kuluttamisen osalta säädyttömyys aineistossani

yhdistetään tuhlaavaisuuteen tai rahan käyttämiseen epäterveisiin elintapoihin kuten alkoholinkäyttöön tai tupakointiin.

Seuraava, maisteritasoisesti kouluttautunut kirjoituspyyntöön vastannut kuvaa kuluttamisen merkitystä nykyisessä uusliberalistisessa asenneilmapiirissä omaan arvonmuodostukseen.

”Köyhyys saa aikaan itsensä pienentämistä. Monesti tuntuu, että jos sinulla ei ole mahdollisuutta kuluttaa ja ostaa, sinulla ei ole oikeutta myöskään olla tai viedä yhtään tilaa. Olen ylpeä ekologisesta elämäntavastani, vaikkakin vähävaraisuus on siihen pakottanut.” /vastaaja nro 49

Kokemus merkityksettömyydestä tai arvottomuudesta voi aiheuttaa kokemusta myös kasvottomuudesta. Sosiologi Erving Goffman (2012) on teoriassaan kasvoistyöstä tuonut esille toisaalta myös yksilöiden mahdollisuuden kohottaa omia kasvoja laajemman ryhmän kannattamalla ihanteilla ja arvoilla. Aineistossani onkin havaittavissa useita sanoituksia kunnollisuudesta, jolla omanarvontuntoa on mahdollista kasvattaa.

Keski- ja yläluokkaan liitetystä pinnallisemmasta kulutustietoisuudesta kirjoitusaineistosta on tulkittavissa sanoituksia esimerkiksi vaatetukseen, harrastuksiin tai harrastusvälineistöön tai käytössä olevaan kulkuneuvoon liittyen. Hyväosaiset ajavat paremmilla autoilla köyhän joutuessa tyytymään vaatimattomampaan, vanhaan ja paljon polttoainetta kuluttavaan kulkupeliin. Parkkipaikka lienee kodin ohella eräs niistä paikoista, joilla erilaiset kulutusmahdollisuudet ja sen osalta myös yhteiskuntaluokan ilmaisimet tulevat kaikkien nähtäviksi, tai pikemminkin tulkittaviksi. Symbolisten rajojen todellisuutta kuvaa seuraavasti kirjoitushetkellä 42-vuotias vastaaja:

”Köyhyys on vaikuttanut muun muassa autohankinnoissa, on täytynyt aina ostaa muutama satasen autoja, ja sellaisia, joiden verot ovat edulliset. Esimerkiksi kuorma-autoiksi rekisteröityjä, niin ettei verot ole yli 100 euroa vuodessa. Joillekin asiakaskäynneille mennessä auton on joutunut jättämään korttelin päähän, kun se on niin ruma, ettei kehtaa viedä lähemmäs.” /vastaaja nro 42

Kirjoituksessaan kirjoittaja on kääntänyt autoonsa, mutta sen myötä ikään kuin myös itseensä ihmisenä arvostelevan, tuomitsevan keskiluokkaisen katseen. Kulttuurinen hierarkia tulee sanoitetuksi hyvin selkeästi: rumaksi koettu auto hävettää. Eriarvoisuuden ja ”luokattomuuden” kokemuksia kirjoituskilpailuaineistossa tarkastelleet Kati Launis, Harley Bergroth sekä Anu-Hanna Anttila (2016) ovat niin ikään todenneet näkemyksen etuoikeutetusta minuudesta muodostavan normin, jonka pohjalta kirjoittajat itseään arvioivat. Tällöin minäkuvaa värittävät moninaiset tunnekaumat, ja yksilön arvoa arvioidaan heijastellen sitä ulko- ja sisäpuolesta käytyyn vuoropuheluun. Ulkopuolella olevat tunnistavat myös itsensä ulkopuolisiksi. (Emt., 145.) Seuraavassa alaluvussa siirryn tarkastelemaan näitä tunnekausia, tai tarkemmin ottaen tilanteisia, affektiivisia kokemuksia, joita kirjoitusaineistoon on paikannettavissa.

5.2 Luokan kokeminen affektiivisesti

Kirjoituspyyntöaineistossa on runsaasti erilaisia arkisten, köyhyyttä konkretisoivien tilanteiden ja tunteiden välisiä kuvauksia. Affektien tarkastelun avulla tulkitseen toimintaa ja kokemuksia kulttuurisina ja sosiaalisina tilanteina, joilla on yksilöille merkitystä. Aineistoissani tunteiden tunnistamista ja kuvausta ei ole kuitenkaan välttämättä tehty tilanteisesti, vaan kirjoituspyyntöön vastatessa harkitummin. Näin ollen niitä voidaan tarkastella köyhyyteen ja työväenluokkaisuuteen, mutta toisaalta myös hyväosaaisuuteen ja keskiluokkaisuuteen liitettyinä merkityksenantoina.

Ulkopuolisuuden monet ulottuvuudet

Kuvauksissa, joissa kirjoittajat tuovat esille kokemuksiaan köyhyydestä, tilanteisiin liitettyinä tunnetiloina toistuvat syyllisyys, häpeä, nöyryyttävyys, kiusallisuus, pelko, epävarmuus ja kuormittuneisuus. Osassa kirjoituksista affektiiviset kokemukset paikantuvat vaihtelevammin, mutta useissa kirjoituksissa kuvataan myös kokonaisvaltaisesti arkista elämää värittävää toivottomuutta. Seuraavassa lainauksessa elämä näennäisen kevyesti kilpistyy epävarmuuden ympärille, joka kalvaa, eikä anna sijaa toiveikkuudelle tai optimismille:

”Elämä on ainaista epävarmuutta, johon vain on sopeuduttava. Joskus tulee rahaa, joskus ei, milloin tulee, niin ehkä joskus tai sitten ei. Kuvaava sana soviteltujen rahojen kanssa on yksinkertaisesti kalvava epävarmuus ja pessimisti ei pety.” /vastaaja nro 65

Keskiluokkaisuuden normipaine koettelee sekä omanarvontuntoa että itsetuntoa. Ajatukset pystyvistä, kunniallisesta, aktiivisesta sekä erityisesti kuluttavasta subjektista ovat näyttäytyneet myös aiempien kirjoitusaineistoihin pohjautuvien luokkatarkasteluiden osalta keskiluokkaiseen sisäpiiriin liitettyinä piirteinä (esim. Launis, Bergroth & Anttila 2016). Sisäpiiriin kuulumattomuuden tunteita sanoittaa kokevansa muiden vanhempien keskuudessa kirjoittaja, joka perheensä ravitsemuksen turvataksaan tukeutuu hyväntekeväisyyteen.

”Äitiyteen ja vanhemmuuteen liittyvissä piireissä koen välillä suurta ulkopuolisuutta. Seurakunnan perhekerhoon saavuin 20 min ennen muita, jotta saatoin latoa eteisessä olevaa lahjoitusleipää rattaiden alle. Salaa muilta. Häpeissäni. Nämä leivät ovat meidän perheellemme tärkeitä. Ne ovat niitä leipiä, joita jotkut äidit katsovat kauhistellen ja pohtivat ”Kuka tällaisia täältä hakee”. No minä niitä hain sieltä perheelleni, joka viikko ennen perhekerhoa.” /vastaaja nro 10

Seuraavassa lainauksessa vastaaja kuvaa nöyryyttävyiden sekä kiusallisuuden tunteiden vaikutuksia ajatuksilleen perheestään ja sen mahdollisuuksista kuulua keskiluokkaisten joukkoon. Kriittisesti tarkastellen kirjoituksesta on samalla havaittavissa piirteitä mustavalkoisesta ajattelusta, tai eräänlaisesta sosiaalisesta kuplautumisesta, jonka tässä yhteydessä tulkitseen olevan affektiivisesti eletty kokemus. Ihmisten

onkin 2000-luvulla kuvattu elävän kuplissa, joista käsin toisenlaisten kuplien sisällä elävien todellisuutta on vaikea käsittää. Mustavalkoisuus saattaa linkittyä yksinäisyyden kokemuksiin tai muihin aiempiin inhimillisesti haavoittaviin tilanteisiin.

”On nöyryyttävää ja kiusallista, että vielä tässä vaiheessa perheemme on täysin riippuvainen isovanhempien taloudellisesta tuesta, muuten emme pystyisi hankkimaan lapsille harrastusvälineitä, vaatteita, lukiossa tarvittavia opiskeluvälineitä tai päästää heitä kavereiden kanssa esimerkiksi huvipuistoon. Korona-aika onkin ollut perheemme kannalta helpotus, kun muutkaan perheet eivät ole päässeet matkustelemaan, vaan elämä on keskittynyt oman kodin lähipiiriin. Emme ole toistaiseksi se ainut perhe, joka ei matkusta, vaan kuulumme joukkoon.” /vastaaja nro 3

Beverley Skeggs toteaa kirjassaan *Formations of Class and Gender* (2002) häpeän sisältävän tietoisuuden toisten tekemistä arvioinneista sekä sosiaalisesta normistosta, johon yksilö itseään peilaa. Monessa kirjoituksessa sanoitetaan ”omalla työllä” toimeen tulemisen olevan kunnia-asia. Historiallisesti tarkastellen tätä vahvistavat myös tutkimukset, joiden perusteella suomalaisen kunnian on katsottu pohjautuvan ensisijaisesti työmoraaliin, eikä esimerkiksi sukupuolimoraaliin (Näre & Näre 2022, 221). Näin ajatellen kunniattomuuden- ja häpeän tunteet nousevat yksilöissä pintaan silloin, kun työssäkäynnin normistoon asettuminen ei yrityksistä huolimatta onnistu. Näin tilannettaan ja siihen liittyviä tunteita kuvaa avioliitossa elävä kolmen lapsen äiti:

”Köyhyys tuntuu myös väärältä ja epäreilulta siksi, että minulla on 2 tutkintoa ja olen tehnyt koko ikäni töitä. Lasten hoitovapaallakin ollessa kävin tekemässä illat ja viikonloput keikkatöitä, kun ei pärjätty pelkästään miehen tuloilla + kotihoidon tuella. Sossusta ei olla ikinä haettu mitään tukia, yrittäjän kohdalla sekin on tehty niin vaikeaksi, ettei maksa vai-vaa. Lasten ollessa pieniä maksettiin kuitenkin lähes täydet hoitomaksut tarhaan, vaikka ne ovatkin tulosidonnaisia, tulorajat vaan niin matalat, että meidänkin tuloillamme oltiin lähes ylimmässä luokassa.

Vaikeimpina aikoja mietin usein, että miksi helvetissä sitä tässä pyristelee, antaa mennä vaan. Kyllä yhteiskunta sitten huolen pitää, kun kämpppä menee ulosottoon eikä oikeasti ole enää rahaa ostaa ruokaa. Heittäytyisi työttömäksi täysin tukien varaan vaan. Mutta kuitenkin en voinut sitä tehdä. Luterilainen työmoraali kaiketi kuiskuttaa korvaan, että täytyy vaan painaa, oman jaksamisen ja hyvinvoinnin kustannuksella? Ja samalla elättää pientä toivetta, että jospa tämä ennen hautaa helpottaa?” /vastaaja nro 113

Luokkasuhteita ja maahanmuuttovastaista internet-aktivismia tutkinut Katriina Mäkinen (2016) on lähestynyt ilmiötä uusliberaalin ideaalikansalaisuuden käsitteen avulla. Kansalaisuuden muodollisen käsityksen lisäksi ideaalikansalaisuus sisältää sosiaalisen ja kulttuurisen puolen, jotka määrittelevät yksilön osallisuutta ja kuulumista laajemmin. Keskeisenä kysymyksenä tällöin on tietoisuus siitä, kuka tulee tunnistetuksi täysivaltaisena yhteisön jäsenenä sekä kansalaisena. Luokkasuhteisiin uusliberalistisen kansalaisuusregiimin on esitetty vaikuttavan siten, että työväenluokan itseymmärrys ja yhteenkuuluvuudentunne hajoavat. Tällöin liian kauas kansalaisuuden ihanteesta jäävät tulevat tunnistetuiksi niin sanotuksi ylijäämäihmistien luokaksi. (Emt., 247–253.) Skeggs (2014, 147–152) näkee ilmiön olevan erottamaton osa kapitalistista markkinataloutta ja nimeää yksilöiden arvon rakentuvan tässä yhtälössä *yrittäjämäisestä minuudesta*. Tämä minus pystyttää rajoja ja sulkee toisia ulos

keskiluokkaisen kokemuksen piiristä (emt., 153). Tulkitsen seuraavan kirjoituspyyntöön vastanneen kuvaavan affektiivisia kokemuksiaan siihen liittyen.

”Konkurssi vei omaisuuden lisäksi itsetunnon ja maksettavaa velkaa jäi eläkkeelle asti ja ehkä pitempäänkin. -- Epätoivo, huoli, pelko vie lopunkin toimintakyvyn. Samat asiat pyörivät päässä yötä päivää. Olen kuin kuoreen kätertynyt enkä pääse kuoresta ulos yrityksestä huolimatta. Tekeekö rahan puute minusta työttömän ja syrjäytyneen vai tekeekö sen työ?” /vastaaja nro 11

Työttömyyden vaikutuksia yksilöihin tutkineiden Sari Näreen sekä Lena Näreen (2022) teoksessa todetaankin sosiaalisen köyhtymisen osaltaan vaikuttavan esimerkiksi työttömyyden kierteeseen ja jopa sen periytymiseen. Kuulumisen tunteet ja vertaisuus kanssaihmissiin vaikuttavat itsetunnon rakentamiseen sekä itsekunnioitukseen. Häpeä puolestaan eristää sekä saattaa pitkittyessään johtaa vaikeisiin stressitiloihin. (Näre & Näre 2022, 220–270.) Useissa kirjoituksissa kuvataan köyhyyden aiheuttavan pitkäaikaista huolta ja pelkoja, jotka eivät välttämättä häviä vaikeiden elämäntilanteiden helpotettuakaan. Tällöin affektit jakavat vahvasti ihmisiä muihin ja meihin. Näin tilannettaan kuvaa kirjoitushetkellä 37-vuotias lapseton vastaaja:

”Vaikka tällä hetkellä saan palkkaa 2400 e/kk ja pärjään tällä hyvin, ei se ole poistanut jatkuvaa köyhyyden pelkoa. Yritän säästää rahaa tulevia mahdollisia työttömyyskausia varten ja mietin jatkuvasti sitä, kuinka taktikoin omaa tulevaisuuttani. Tiedän, mitä on elää toimeentulotuen varassa ja pieni paniikki siihen tilanteeseen joutumisesta värittää nykyisiä aikoja, vaikka olen ollut viimeiset kuusi vuotta töissä. Työtilanteesta huolimatta köyhyys on jatkuva uhka, enkä voi rentoutua nauttimaan nykyhetkestä vaan pelkään tulevaisuutta. -- Kyse ei siis kohdallani ole eurojen riittävydestä, vaan jatkuvasta epävarmuudesta ja köyhyyden pelosta.” /vastaaja nro 4

Pettymyksen ja nöyryytyksen tunteet saattavat värittää hyvinkin vahvasti arkista kokemusta itsestä silloinkin, kun on tunnollisuuden ja kunnollisuuden avulla pyrkinyt täyttämään julkilausuttuja odotuksia, muttei saavutakaan sitä kautta turvaa tai kunniallisuutta (vrt. Näre & Näre 2022, 256).

Aineistosta on luettavissa kuormittuneisuuden moninaisia vaikutuksia myös parisuhteeseen sekä perhedynamiikkaan, ja toisaalta se joillekin kirjoittajista on aiheuttanut jo lähtökohtaisesti sosiaalisten tilanteiden tai pariutumisen välttelyä. Tällöin yhteiskuntaluokan voi tulkita Bergrothin (2016, 183) tulkitsemasti kanavoituvan affektiivisena, elettyinä kokemuksena. Länsimaisessa kontekstissa pariutumisen onkin katsottu tavallisimmin rakentuvan homogamian eli samankaltaisuuden perusteella. Sosiologisesti tarkastellen tämä ilmiö liittyy kerrostuneisuuden sulkeutuneisuuteen, joka ylläpitää sekä vahvistaa eriarvoisuutta, ja vaikuttaa muun muassa varallisuuden kasautumiseen (Jalovaara 2013). Seuraavasti ajatuksiaan pariutumisesta erittelee 31-vuotias kirjoituspyyntöön vastannut:

”Kaikkein raskainta työssä on epävarmuus, jatkuuko työ, joudunko etsimään muualta töitä, täytyykö suunnitella muuttoa. Kun tähän vielä lisää heikon palkan, niin elämää hallitsee pelkästään huoli siitä, että onko töitä ja riittääkö rahat ja kuinka penniä saa venytettyä vielä vähän lisää, jotta selviää jos töitä ei pian olekaan. En ole yli kymmeneen vuoteen ollut parisuhteessa, kun koen, että silloin rahaa kuluu enemmän. Yksin pystyn säästämään paremmin. Lisäksi en halua, että toinen joutuisi maksamaan minunkin kulujani. Minulla

on pari hyvää ystävää, joiden kanssa viihdyn, mutta laajempaa sosiaalista kanssakäymistä välttelen, kun sekin tietää rahan menoa. Perheestä ja lapsista en ole edes voinut määrääkaisuusien vuoksi haaveilla ja ei palkkani olisi riittänytään lapsiperhearkeen, kun jo yhden hengen asunnon vuokra söi puolet palkasta. Nyt opiskellessa tulot ovat vielä pienemmät ja joudun lykkäämään jälleen parisuhde- ja perhehaaveita. Ja valmistumista pelkään, sillä aiempien kokemusteni perusteella, minulla ei ole luottoa siihen, että voisin joskus saada vakituista paikkaa, eikä tarvitsisi olla jatkuvasti valmiudessa muuttaa työn perässä. Tai, että ansaitsisin sellaista säännöllistä tuloa, että voisin kuvitella perhe-elämää tai omistavani edes omaa asuntoa.” /vastaaja nro 99

Pariutumista suomalaisessa luokkakontekstissa tarkastellut Katriina Järvinen (2019, 152) toteaa pariutumisen yhteydessä sovitteluun joutuvan sekä sosiaalisten verkostojen, että rahan ja maun. Toisaalta jo muotoutunut parisuhde vaikuttaa väistämättä molempien osapuolten inhimilliseen sekä taloudelliseen pääomaan. Kahden varakkaan, sosiaalisen ja lahjakkaan ihmisen parisuhde saattaa kaksinkertaistaa hyvän, kun taas jo lähtökohtaisesti kahden vähäosaisen tilanteet saattavat vaikeutua entisestään parisuhteen myötä. (Emt.,) Tuloerot tai koetut luokkaerot puolisoitten välillä konkretisoituvat erään kirjoituspyyntöön vastanneen osalta arkisesti parisuhteessa näin:

”Ystävyys-suhteet: minulla on sosiaali- ja terveystieteiden AMK:n opiskeluaikojalta jäänyt ystäväporukka, jotka ovat samassa elämäntilanteessa kanssani. Kun näemme, jaamme kaikki kustannukset taskulaskimella hyvin tarkasti.

Toinen ystäväporukkani on mieheni kautta tullut, heistä kaikki tienavat minua enemmän. Keskustelemme heidän kanssaan usein tuloeroista ja tutkinnoista. Nyt kun ystäväillänikin on lapsia alkaa tuloerot näkyä konkreettisemmin. Mieheni kautta tulleet ystävät jäävät pidemmiksi ajoiksi lasten kanssa kotiin, myös vanhempainvapaalla on varaa tehdä ulkomaanmatkoja tai matkoja Lappiin, ostetaan sijoitusasuntoja ja uusia autoja, ihmetellään miksei kaikki aja uusilla sähköautoilla tai asu omistusasunnoissa. Sote-alalla työskentelevät ystäväni miettivät kanssani, miten säästää, että voivat olla lapsen kanssa ainakin vuoden kotona, mikä kirpputori on paras paikka lastenvaatehankinnoille ja tuskailevat, saavatko ikinä asp-tilille riittävää summaa, jotta pääsevät ostamaan oman asunnon.” /vastaaja nro 160

Muotoutunut parisuhde vaikuttaakin myös kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa (vrt. Järvinen & Kolbe 2019, 152). Perheensä tilannetta hyväosaisempiin vertaava ja samalla yhteiskuntaluokkia kirjoituksessaan tuottava vastaaja kuvaa ajatuksiaan näin:

”Parisuhde kärsii, kun rahat loppuvat. Mistä lisää rahaa, millä maksetaan laskut. Stressi rahasta siis vaikuttaa parisuhteeseen negatiivisesti.

Perheen lapset eivät ole harrastaneet mitään. Ilmaisia harrastusmahdollisuuksia on, mutta ilmaisharrastajat eivät osallistu kisoihin, koska heillä ei ole vakuutuksia. Myös lasten pelko siitä, että joku luokasta näkee heidät kyseisessä ryhmässä, on ehkä isoin este.

Ystäviä ei juurikaan tavata, koska ei ole rahaa lähteä kahville, syömään, terassille. Olemme kuitenkin yrittäneet aina löytää vähän rahaa lasten sosiaalisten suhteiden ylläpitoon.” /vastaaja nro 36

Kirjoituspyyntöön vastanneen muotoilemaan *ilmaisharrastamiseen* liittyy selvästi sosiaalisesti koettua häpeää, jolta vanhemmat halusivat lapsiaan varjella. Katrina

Järvinen sekä Laura Kolbe (2019, 63–64) nostavatkin esille reproduktion merkityksen ei vain sosiaalisen aseman uusintamiselle, mutta myös sen parantamiselle jälkikasvun avulla. Länsimaisessa kontekstissa vanhemmilla saattaa olla mahdollisuus ohjalla lastensa elämää esimerkiksi kouluun, asuinalueeseen tai harrastuksiin liittyvillä valinnoilla. Valintojen tavoitteena voi olla osittain tiedostamaton tai selkeästi tiedostettu päämäärä siirtää arvokkaina pidettyjä sosiaalisia ominaisuuksia jälkeläisille. (Emt.) Vastaavasti sosiaalisesti vähempiarvoisiksi arvioituja valintoja pyritään karttamaan. Tämänkaltaista prosessia tulkitsemalla esitetyn kirjoituspyyntöön vastanneen kuvaavan. Lapsi onkin erityisesti sosiaalipsykologiassa nähty sekä henkilökohtaisena, että myös sosiaalisena identiteettiprojektina (Järvinen & Kolbe 2019, 76). Kyky tai kyvyttömyys muuttaa kulttuuria legitimeksi pääomaksi liittyy Skeggsin (2014, 152) mukaan minuuden tuottamiseen.

Epävarmat työsuhteet vaikuttavat arjessa monella tasolla, ja erityisesti pätkätöiden perässä muuttaminen mainitaan useissa kirjoituksissa sosiaalisissa suhteissa katkoksia aiheuttavaksi tekijäksi. Seuraava avoliitossa elävä 33-vuotias kirjoittaja sanoo oman kokemuksensa lisäksi havaintoja ja tulkintoja myös muiden köyhyyteen liittyvistä kokemuksista:

”Eniten tunnen katkeruutta siitä, että minulla ja kumppanilla ei luultavasti koskaan tule olemaan omaa kotia. Myös lasten hankkiminen askarruttaa. En halua heille samanlaista köyhyyttä lapsuutta, jonka itse koin. Olen surullinen siitä, että en voi tehdä ystäväni kanssa haluamani asioita, koska minulla ei ole yhtä paljon varaa aktiviteetteihin kuten heillä. Tämä tietenkin johtaa ystäväpiirin kapenemiseen.

Koen itseni kuitenkin onnekkaaksi verrattuna moneen muuhun. Tiedän ihmisiä, jotka ovat sairastuneet mielenterveysongelmiin jatkuvasta köyhyydestä johtuvasta stressistä. Kumppanin löytäminen on vaikeaa, kun itsetunto ja omanarvontunto on pohjalla ja koet, ettei sinulla ole mitään tarjottavaa.” /vastaaja nro 46

Ulkopuolelta sisäpiiriläiseksi

Keskiluokkaisen elämäntavan arvostelun kautta luokka-asetelma on käännettävissä moraaliasetelman kannalta päinvastaiseksi. Tämänkaltaista luokkakamppailua tavoittelee kenties seuraava kirjoituspyyntöön vastannut, joka kuvattuaan pitkälti työelämässä esiintyneitä haasteita toteaa lopulta näin:

”Vastineeksi taloudellisesti rikkonaisesta elämästä olen saanut rikasta perhe-elämää, ajatuksen vapautta ja asua luonnon keskellä omassa rauhassa sekä tehdä taidetta. Mieheni on ollut vakityössä melkein koko avioliittomme ajan muutaman vuoden sairaspotkea lukuun ottamatta. Hän on matalapalkka-alalla, mutta nykyinen työ näyttää melko varmalta eläkeviralta. Lapset ovat kasvaneet tarkan euron kanssa, mutta ovat fiksuja, luovia ja päässeet jo hyvin omaan elämään kiinni. Koen onnistuneeni kasvattajana ja olen onnellinen, että olen voinut kasvaa heidän kanssaan. Lapset ovat olleet elämän suurin rikkaus.” /vastaaja nro 50

Toisaalta tässä tapauksessa voi tavoitteena olla kertoa oma elämä arvokkaaksi koetusta puutteesta huolimatta. Samalla kirjoittaja tulee rikkoneeksi keskiluokkaisuuden liitettyä symbolista valtaa kuvaamalla onnellisuutta ja onnistumista taloudellisesta puutteesta huolimatta. Kirjoituspyyntöön vastanneiden osalta hän edustaa

vähemmistöä, sillä useammassa teksteissä loppu näyttäytyy pikemminkin laskevana, kuulumattomuuden tai arvottomuuden tunteisiin kilpistyvänä. Työssäkäynnillä on tärkeä merkitys myös seuraavan kirjoittajan ”statukselle”:

”Tuomasin muiden tuskaillessa korona-ajan muutoksia, että meitin elämäntavat tms. eivät muuttuneet mihinkään, vain se, että töitä ei ollut ja keskityin vain opintoihin. Taloudellinen tilanne pysyi kutakuinkin samana, vaikka tipahdin palkalta täysin vain tukirahoille. Siinä vaiheessa huomasin kaikenlaista järjettömyyttä, että missä määrin se pienituloisen (etenkään ulosottovelkaisen) työnteko on kannattavaa taloudellisesti. Ei ole, mutta voipahan oman statuksen puolesta sanoa ylpeänä käyvänsä töissä ja maksavansa veroja, joita tosin nostaa tukina takaisin.”/vastaaja nro 65

Toinenkin kirjoituspyyntöön vastannut sanoittaa olevansa niukoista tuloista huolimatta sekä ahkera sekä älykäs, ja kuvailee niiden ominaisuuksien liittyvän myös odotusarvoon yhteiskunnallisesti arvokkaasta ja hyödyllisestä yksilöstä:

”Olisi pitänyt nuorena ymmärtää, että pitää naida rikas mies, että saa joka päivä ruokaa. Sitä ei suomessa saa laaja-alaisesti korkeakoulutettu nainen, joka ei kelpaa edes työttömäksi. Tilanteeni ei joudu laiskuudesta tai tyhmyydestä. Olen ahkera ja älykkyydosamääräni ei ole pieni, periaatteessa minun pitäisi olla yhteiskunnalle arvokas ja hyödyllinen jäsen. Sosiaaliset suhteeni ovat onneksi rikkaat, eikä minua ihmisenä arvostetaanko rahan perusteella omassa piirissäni. Harrastan kirjastossa käymistä ja metsässä kävelyä.”/vastaaja nro 74

Inhimillisellä pääomalla voi olla suuri merkitys yksilölle muiden pääoman lajien ollessa joiltain osin oman kokemuksen mukaisesti vajavaista. Aiempina vuosikymmeninä esimerkiksi avioituminen ”ylöspäin” on saattanut tarjota kokemuksen nousemisesta luokka-asteikolla, mutta sittemmin suomalaiset ovat myös tietoisesti voineet tavoitella ylempään yhteiskuntaluokkaan siirtymistä kouluttautumisen avulla (esim. Kolbe & Järvinen 2019, 96–97). Akateemisen polun kautta saavutettava sosiaalisen statuksen nousu on suomalaisessa kontekstissa nähty merkityksellisenä. Huomattavaa sen osalta on, että yliopistoon päätyy opiskelemaan huomattavasti todennäköisemmin yksilö, jonka vanhemmatkin ovat akateemisesti koulutettuja. Perusteltua kritiikkiä onkin esitetty muodollisesti samanlaisten koulutusmahdollisuuksien argumenteille, sillä ne nojaavat uusliberalistiseen kyvykkyyden ideologiaan. Sanna Kajander-Ruth (2023, 26) sanoittaa tällä tarkoitettavan ajatusta, jossa yksilön menestys olisi kiinni vain sinnikkydestä sekä lahjakkuudesta. Skeggs (2014, 153) korostaakin niin ikään, etteivät markkinat ole neutraali pelikenttä, vaan historiallisesti tuotettuja luokitteluja sisältävä entiteetti. Sen vuoksi yksilöillä on toisistaan hyvin poikkeavat mahdollisuudet saada käyttöönsä erilaisia resursseja.

5.3 Ruumiissa materialisoituva luokka

Ruumis ja ruumiillisuus liittyvät materiaalisina sekä symbolisina vahvasti luokkaminuuden tuottamiseen. Luokkaa kirjataan, mutta se myös tunnetaan ja tunnistetaan ruumiissa. Bergroth (2016) sanoittaa yhteiskunnan ideologisen kehyksen elävän

ruumiissa, ja tiettyjen ruumiiden näyttämisen ja tuntumisen alempiarvoiselta olevan seurausta tietyistä poliittista syistä.

Sairaudet ja sairastavuus

Ruumiin kyvykkyyteen liittyvän tematiikan osalta aineistossani kaikista runsaimmin ruumiisiin kirjattiin sairastavuutta. Stressin, ylikuormittuneisuuden, masennuksen ja ahdistushäiriöiden lisäksi erilaisia sairauksia nimettiin useita, ja kerronnassa toistui myös sairastamiseen liittyvää syrjäytymistä ja syrjäyttämistä. Psykkisen tasapainon horjumista kuvataan seuraavassa kirjoituksessa:

”Nuorempana uskoin naiivisti, että jos yritän tarpeeksi ja teen töitä ahkerasti, pääsen pois köyhyydestä. Tämänkaltainen ajattelu on johtanut kahdesti loppuun palamiseen.” / vastaaja nro 46

Myös toinen kirjoittaja kuvaa ”henkisen raiteilta suistumisen” mahdollisuutta silloin, kun toimintakapasiteetti ja arkiset voimavarat ovat rahan puutteen vuoksi jo lähtökohtaisesti niukat.

”Rahanpuute stressaa, ahdistaa ja kuluttaa. Koen, että minulla menee kohtuuttomasti energiaa sen stressaamiseen, miten syön kotona ja mitä otan töihin evääksi, sillä töistä ruuan ostaminen toki on suhteessa kalliimpaa. Kaikkea pitää suunnitella ja laskea, koska syöminen on ainoa asia, josta enää voin säästää. Tarkistelen pankkitilin saldoa ja lasken päiväbudjettia, että paljollako tänään saa ostaa ruokaa, että rahani riittäisivät koko loppukuun, eikä tarvitsisi pummata. Joskus joku yllättävä saattaa syöstä minut henkisesti raiteiltani, esimerkiksi yllättävä pienikin kulu, vaikkapa tamponipaketti, joka pilaa sen päivän ruokabudjetin, ja sitten taas mietitään millä eletään.” / vastaaja nro 57

Köyhyyden on sanottu sairastuttavan, ja sairauden köyhdyttävän. Tuoreessa, vuonna 2023 julkaistussa suomalaisessa pitkittäistutkimuksessa todetaan heikon sosioekonomisen aseman 30-vuotiaana liittyvän kasvaneeseen riskiin sairastua myöhemmin mielenterveysongelmaan (Hakulinen ym., 2023). Kansainvälisessä kontekstissa yhteyttä sosiaalisen yhteiskuntaluokan ja mielenterveysongelmien osalta on tutkittu lukuisissa yhteyksissä jo 1930-luvulta alkaen (Perry 1996). Näin tilannettaan kuvaa eräs kirjoituspyyntöön vastannut:

”Väsyin pahasti ja tuli avioero ja yllätysraskaus. Jouduin tekemään täyttä työtä koko raskauden ajan. Työ oli fyysisesti rankkaa nostoja, työntämistä, seisomista, kävelyä, kantamista... Ja minulla ei ollut koskaan ruokataukoja eikä muita lepotaukoja. Jopa +35-asteen kesähelteessä ei tauot tulleet kysymykseen ja työtä tehtiin asiakkaiden kotona, joten jos asiakkaalla oli vaikka kissa niin ikkunaa ei saanut avata ja tuulettimia löytyi, muttei koskaan meille työntekijöille. -- No nuorena 22-vuotiaana kahden pienen lapsen äitinä en tiennyt (työ)lainsäädännöstä ja siitä, mikä velvoitti ja mihin: Olin 3vrk päästä synnytyksestä jo työvuorossa, jouduin jättämään alle 4vrk vanhan lapseni hoitoon ja menin töihin fyysisesti ihan rikkinäisenä. Tein töitä kaikki pyhät raskausaikana ja osana arkipäivistä tuurasin.” / vastaaja nro 62

Sosiaalipsykiatrian professori Sami Pirkkola (18.2.2020) on todennut vaatimattoman sosiaalisen aseman kuormittavan terveyttä monin tavoin. Huono-osaisuuteen ja syrjäytymiseen liittyä voimakasta kasautumista terveys- ja mielenterveysriskien

osalta, ja toisaalta palvelujärjestelmä kohtelee eri tuloluokissa eläviä eri tavoin (emt.). Seuraavassakin kirjoituksessa kuvataan työnteen ja sairastamisen suhdetta pienituloisten arjessa.

"Eräs kuukausi en ollut ajatellut masennuslääkkeitteni maksamista, ja raivostuminen oli suuri, kun paketti olikin loppu ja piti mennä apteekkiin ja maksaa 30 euroa lääkkeitä. Saatuaani hirvittävät kuukautiset, joihin sain lääkkeeksi minipillerit ja jonkun toisen lääkkeen, jätin toisen lääkkeen ostamatta, koska rahani ei riittäneet siihen. Tuntui kurjalta, ettei näitä ostoja kelakorvattu, eikä ehkäisylääkeitä muutoinkaan, koska ne olivat minulle välttämättömät ei ehkäisymielessä, vaan ihan työkykymielessä, sillä jos suurin mahdollinen kuu-kuppi täytti tunnissa paksusta verestä, niin en tiedä miten olisin pärjännyt myyntialalla, kun en pääse vessaan silloin kun haluan. -- Ja siitä päästäänkin sairastamiseen. Korona-aikana täytyy olla herkempi kaikille oireille, eikä missään tapauksessa tulla töihin sairaana. Mutta iltavuoron menettäminen saikulle vähentää tuloja, joten houkutus mennä töihin, jos on vaan "vähän kipeä" on ollut suuri. Muistan nuorempana tehneeni töitä myyjänä 39 asteen kuumeessa, koska tein töitä sukulaiselle, ja hän ei maksanut sairauspäivistä, joten lääkettä naamariin ja ei kun vaan hommiin." /vastaaja nro 57

Suuri osa maksukykyisestä keskiluokasta hyötyy samanaikaisesti kattavasta työterveyshuollosta, sekä toisaalta suuremmasta valinnanvapaudesta kulutus- ja elintapojensa osalta. Prekaareissa työsuhteissa olevat eivät välttämättä pysty jäämään (palkalliselle) sairauslomalle, tai lapsen sairastamisesta aiheutuvat poissaolot tai työvuorojen perumiset ovat kirjoituspyyntöön vastanneiden mukaan vaikuttaneet jatkossa saatuihin työtunteihin tai työsuhteen jatkumiseen. Jopa sairastamisen voisi tulkita olevan tällä perusteella keskiluokkainen etuoikeus, ainakin silloin, jos sillä tarkoitetaan oman aseman horjumattomuutta työmarkkinoilla sairastamisesta huolimatta. Toisaalta myös tulonmenetykset ovat sairastamisen yhteydessä pienemmässä mitta-kaavassa vakituisissa työ- ja virkasuhteissa olevilla, joka herättää epäoikeudenmukaisuuden tunteita useissa kirjoittajista. Eräs kirjoituspyyntöön vastannut kuvaa tilannettaan verraten sitä vankeuteen:

"Olen TE-toimistoon tuonut kyllä vahvasti tietoa, että en pärjää kokoaikatyössä. Sitä minun tulee kuitenkin hakea, koska jos en hae, en ole oikeutettu soviteltuun päivärahaan. Koen olevani sairastuneen elimistöni - ja myös köyhyyden - vanki. Pakoon en pääse, vaikka kuinka yritän." /vastaaja nro 64

Ruumiin estetiikka ja arki

Köyhyyden ja sairauden ruumiillistuuessa erityisesti työväenluokkaan, keskiluokan on argumentoitu estetisoivan arkeaan ja itseään (esim. Skeggs 2014; pohjautuen Feathers-tone 1991). Tavoiteltavaan ulkomuotoon aineistossani liitetään edustavuus, sopivan kokoiset, ajanmukaiset sekä puhtaat vaatteet. Niukka vaatevarasto heijastuu yksilön habituksen ja maulla erottautumisen mahdottomuuden lisäksi myös arkisiin käytänteisiin. Kokemuksiaan köyhyyden vaikutuksesta vaatevalikoimaan sekä lasten käytettävissä olevaan harrastusvälineistöön kuvaa kolmen nyt jo aikuisen lapsen äiti seuraavasti:

"Kun lapset olivat vielä pieniä, niin ulosotto vei noin 300e-400e kuukaudessa. Silloinkin olimme köyhiä, vaikka jälkepäin ajatellen tuloni olivat vielä kohtuullisia. Vanhin

harrasti jalkapalloa (v. 2009 hän oli 12 v, keskimäinen 8 v ja nuorin 7 v), koska sen piti olla halpaa. Pystyin nippanappa maksamaan kausimaksun, mutta en enää ostamaan mitään kenkiä tai peliasuja. Kaikkea piti pyydellä anteeksi seuralta, kun hankin kaiken hitaasti monen kuukauden aikana. Siirsin vanhimman lapsen lapseneläkkeen täysin hänen käyttöönsä jo v. 2010, koska huomasin, että hänellä ei ollut enää muuta vaatteita kuin jalkapalloa varten ostetut vaatteet ja nekin tiukat. Siten hän sai ostettua itselleen vaatteet. Nuoremmat lapset kokeilivat luistelua: sain ostettua luistimet, mutta en enää teriensuojuksia. Partiossa en pystynyt ostamaan rinkkoja, vaan ensimmäiset leirit he menivät muovipusseilla, mikä oli kiellettyä. Olen käynyt ruokamaistajaisissa siksi, että saisimme pientä välipalaa. Välillä olen valinnut omat harrastukset siten, että sieltä saa kahvin ja pullan. Jopa eräessä puolueessa olin mukana, jotta lasten kanssa saisimme pullat ja kahvit joinakin iltoina.”/vastaaja nro 82

Köyhyydestä johtuva heikko ravitseminen mainittiin eräessä kirjoituksessa näkyvän lapsen kohdalla lääketieteellisesti heikkoina veriarvoina. Samaisessa perheessä kouluunlähtö on viivästynyt pyykkien kuivumista odotellessa, tai kenkiä on jouduttu lainaamaan muilta perheenjäseniltä:

”Meidän arkeamme lasten kanssa kuormittaa jatkuva stressi siitä onko kaapissa mitään syötävää, lasten veriarvot ovat huonot liian niukan ja ravintoköyhän ruoan vuoksi. Toinen seikka mikä vaikeuttaa käytännön arkea näin, kun lapset ovat kaikki kasvuiässä. Vaatteista kasvetaan ulos nopeasti, samoin kengistä. Välillä ei ole ollut kaikilla omia kenkiä, vaan ovat lainanneet esim. minulta äidiltään vanhoja lenkkareita. Samoin vaatteiden kanssa. On monia aamuja, kun housut eivät ole ehtineet kuivua ennen koulun alkua ja on pakko odottaa niiden kuivumista, että pääsee kouluun. Yksinkertaisesti vain siksi että heillä jokaisella on niin vähän vaatteita, ettei ole aamulla mitä päälle laittaa, jos puoliksi rikkinäinen pyykkikone on syltännyt ja pyykkien kuivumaan laittaminen kestää illalla pidempään.

Tämmöistä tämä meidän elämämme on. Koskettavin kommentti 16 v pojan suusta tänä keväänä riemun kiljahduksen kanssa: Kassu, meillä on ruisleipää” . /vastaaja nro 16

Aineistossani lääketieteellisesti hyväksi arvioidut veriarvot, mutta myös hiusten huoliteltu ilme sekä hoidettu hammasrivistö viestivät hyväosaisuudesta, ja siten keskiluokkaisuudesta. Käänteisesti hoitamattomat hiukset, rikkonaiset hampaat tai yleisesti ottaen epäsiisti olemus kirjoituksissa liitettiin köyhyyden ruumiillistumaksi. Epävarmaan toimeentuloon liittyvien affektiivisten kokemusten ruumiillistumista kuvaa eräs kahden lapsen äiti kirjoittaja näin:

”Vuoden verran jouduin hakemaan työtä lasten kotihoidon päätyttyä ja tämä aika oli todella stressaavaa, jopa niin että huomasin hiusteni kärsivän sen takia. Ne kuuluivat omituisesti omia aikojaan latvasta alkaen.”/vastaaja nro 40

Varattomuuteen liittyviä esteettisiä valintoja, tai pikemminkin pakkoja kuvataan myös seuraavasti:

”Omat harrastukset jäävät, ei ole varaa. Luottokorttivelkaa maksan pois. Ostan varsinkin lapselle vaatteita kirppikseltä, enää ei vain tahdo löytyä. En käy muuta kuin kampaajalla hiustenleikkuussa. Muut kauneushommat jäävät, koska ei ole varaa.”/vastaaja nro 37

Pierre Bourdieu on omassa teoriassaan liittänyt esteettisen asemoitumisen erottamattomaksi osaksi kulttuurista kompetenssia. Hän on kuvannut funktionaalista makua välttämättömyyden valitsemiseen liittyvällä olosuhteisiin sopeutumisella. Tällöin yksilö ei valitse vaihtoehtoista sitä, joka itsestä tuntuu parhaimmalle, vaan

vaihtoehtoista sen, jonka voi valita ja saada. (Purhonen & työryhmä 2014, 221–223.) Tämänkaltaista tilannetta vaikuttaa kuvaavan yllä lainaamani kirjoituspyyntöön vastannut. Bourdieun on tulkittu esittävän tämän välttämättömyyden valitsemisen koskevan erityisesti kaikista rajallisimmilla resursseilla eläviä, pääosin työväenluokkaisia ihmisiä. Semi Purhonen (2014) työryhmänsä kanssa kuitenkin esittää, että tulkinta on laajennettavissa siten, että maun sopeuttamista välttämättömyyteen tapahtuu kaikissa yhteiskuntaluokissa habituksen välityksellä. (Purhonen & työryhmä 2014, 221–223.)

Teoksessa *Ulkonäköyhteiskunta 2000-luvun Suomessa* todetaan suomalaista ulkonäkökulttuuria leimaavan keskiluokkaisen vaateen asianmukaisuudesta ja ”luonnollisuudesta”. Tämä vaade tekee ulkonäöstä huolehtimisesta taitolajin, joka paitsi erottelee kansalaisia, myös sulkee toisia ulos. (Kukkonen ym. 2019, 195–196.) Arkisen kokemusesimerkin tästä nostaa esille seuraava kirjoituspyyntöön vastannut, joka arvelee oletusarvoksi köyhyyden näkymisen:

”Viime kesänä jonkin ympäristöjärjestön feissari pysäytti minut kadulla ja pyysi liittymään kuukausilahjottajaksi. ”Se on vain parikymppiä kuussa, jätät vain pari ravintolalounasta väliin”. En kehdannut sanoa, että itse asiassa minulla on vain 10 € tilillä loppu kuuksi. Mietin miten feissari profiloit minut ulkonäköni perusteella hyvätuloiseksi tai edes normaalituloiseksi, jolle muutaman kympin lisämeno ei olisi mikään iso juttu. Toisaalta koin ikäväksi, että ulkonäköni perusteella tulotasoni oletettiin. Köyhyyden tai taloudellisen niukkuuden oletetaan näkyvän ulkoisesti.” / vastaaja nro 167

Edellä mainitsemassani tutkimuksessa todetaan Bourdieun esittävän ruumiiseen paikantuvalla ulkonäöllä olevan myös jossain määrin muista pääoman lajeista riippumatonta potentiaalia ravistella luokkajärjestelmää. Tietyissä tapauksissa ruumiin ulkoisella esityksellä, kuten ”kohtalokkaalla kauneudella” voisi siis Bourdieun mukaan olla muista pääomista riippumatonta vaihtoarvoa (emt., 16). Kuitenkin, kun itseen ja toisiin kiinnitetty symbolinen arvo nähdään pikemminkin ominaisuuksina eikä saavutuksina, tullaan luonnollistaneeksi kulttuurisia etuoikeuksia sekä valtaa (ks. Skeggs 2014, 31–38).

Tässä tutkielmassani analysoimani kolme näkökulmaa luokan arkisesta kokemisesta konkretisoi 48-vuotias vastaaja omassa kirjoituksessaan. Pääkaupunkiseudulla asuva kolmilapsisen perheen äiti kuvaa ensin köyhyyteen paikantuvaa rajapintaa ostovoiman osalta, siirtyä sitten kertomaan siihen liittyvästä häpeästä, joka olisi saattanut kulminoitua normatiivisen, ritualistisen juhlan järjestelyn mahdottomuuteen, ja lopulta myös kuvaa tilanteen näyttäytymistä ruumiissa.

”Tällä hetkellä tilanne on onneksi vähän parempi. Rahat riittävät jotenkuten pääsääntöisesti laskuihin, jos ei tule mitään isompaa laskua. Ruokaankin on paremmin rahaa ja joskus pystyy jo ostamaan salaattiainekset tai hedelmiä.

Mitään isompaa ei pystytä vielääkään hankkimaan. Auto on ollut rikki jo vuoden verran, kun ei ole varaa korjata sitä. Kotona ei ole tehty mitään remppaa eikä sisustettu ja se näkyy. Häpeän kotiamme enkä halua kutsua tänne ketään. Onneksi korona pelasti järjestämästä esikoisen lakkiaisjuhlia, en tiedä olisiko meillä edes ollut varaa järjestää juhlia hänelle puhumattakaan siitä, että kotiin olisi ketään kehdannut kutsua.

Häpeän myös omaa ulkomuotoani. Olen lihonut tämän kaiken keskellä eikä ole ollut varaa ostaa uusia vaatteita tai muutenkaan huolehtia ulkonäöstä. Hiuksia sentään värjään itse kotona mutta siinäpä se. Tämä on vaikuttanut myös sosiaalisiin suhteisiin. Minulla ei ole varaa lähteä rientoihin ja vaikka jostain saisinkin ne rahat riivittyä niin eihän minulla edes ole mitään vaatteita, joita voisin laittaa päälle. Corona-aika oli ihanaa tässäkin mielessä, ei ollut paineita sosiaalisuuteen. En kyllä edes kaipaakaan enää mitään ravintolailtoja tai kyläilyjä, olen niin tottunut olemaan kotona aina, että se tuntuu mukavalta.”/vastaaja nro 113

Kirjoittaja kuvaa tekstissään kyvyttömyyttä vaikuttaa ulkonäkönsä niin, että sillä olisi pääoman kaltaista arvoa sosiaalista arviointia sisältävissä tilanteissa. Lihavuus on kulttuurisesti yhdistetty kohtuuttomuuteen ja hallitsemattomuuteen, piirteisiin, jotka vaikuttavat vastakkaisille keskiluokkaisiin hallinnan ja hillinnän ihanteisiin peilaten. Skeggs (2014, 306) on argumentoinut tämän ilmiön olleen jo pitkään luokkaan perustuvien erottelujen uusintamista.

Harley Bergroth (2016, 170) toteaa köyhyyskirjoituksiin pureutuvan tutkimukseensa pohjautuen, että tärkeämpää kuin ruumiin sijoittuminen johonkin tiettyyn malliin, näyttäisi olevan ruumiiseen paikannettava kyvykkyys panostaa siihen, muokata sitä ja tehdä asioita sen esillepanon muokkaamiseksi. Vastaavaan päätelmään ruumiillisen olomuodon muokkaamisen merkityksen osalta tullaan myös teoksen *Suomalainen maku – kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien eriytyminen ruumiinkulttuuria ja ulkonäköä tarkastelevassa alaluvussa* (Purhonen & työryhmä 2014, 166–177). Omassa aineistossani viisikymppinen kirjoituspyyntöön vastannut kuvaa tilannetta näin:

”Säästän lähes joka asiassa: pesen aina itse hiukseni mennessäni kampaajalle, värjään itse hiukseni, kerään marjoja, korjaan taloani niin paljon itse kuin osaan, ostan alennusruokia, ostan vaatteet alennuksesta tai valmistan ne itse.”/vastaaja nro 165

Nelikymppinen nainen kuvaa samantyyppisesti kokemuksiaan nostaten arkisena esimerkkinä vaatetuksen ohella muun muassa kampaajakäyntien jäämisen:

”Vaatteita jää ostamatta, harrastuksissa käymättä, matkustaminen mihinkään on liian kallista, kampaaja yms. ovat jääneet välistä jo pitkään.”/vastaaja nro 84

Samanlaista kuvausta liittyen oletusarvoksi asetettuun mahdollisuuteen panostaa estetiikkaan, mutta myös yleisesti ottaen arkisiin käytänteisiin tekee myös seuraava kirjoituspyyntöön vastannut:

”En osta mitään, en käy kampaajalla tai kosmetologilla, en lääkärissäkään. Kerään pullot, kierrätän kaiken, syön kesällä villiyrtejä ja myyn omaisuuttani kirppiksillä. Rahaa ei ole yhtään.”/vastaaja nro 71

Aineistossani erityisesti hiuksiin konkretisoituikin sanoituksia niiden hoitamisen merkityksestä. Ruumiiseen on paikannettavissa monenlaisia odotuksia sekä toiveita, jotka tarkastelemissani teksteissä vaikuttavat liittyvän olennaisesti omanarvon tunteisiin. Ruumiissa koetaan valtakamppailuja, mutta se myös toimii linkkinä sosiaaliseen todellisuuteen useiden tunteiden, kuten inhon ja häpeän, sekä aistihavaintojen avulla (Bergroth 2016, 200–202). Itsensä ja olemuksensa muokkaaminen sekä

terveys jo lähtökohtaisesti liitetään menestykseen ja keskiluokkaisuuteen, ja käänteisesti kyvyttömyys niiden vaalimiseen on tulkittavissa osattomuudeksi. Tämänkaltaisen diskurssin näkisin liitännäiseksi uusliberalistiseen kilpailun ja itsen brändäämisen maailmaan, jossa kehotkin aivan kuin asettuvat jatkumoksi kapitalistiselle tuotannolle. Inhimillisen yksilön fyysisen olomuodon on tässä yhtälössä oltava ajanmukainen ja kilpailukykyinen, huolimatta siitä, minkälaisia elämäntilanteita tai arjen vaatimuksia se kohtaakaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tutkielmassani lähdin liikkeelle siitä, että yhteiskuntaluokkia tuotetaan ja uusinnetaan arkisten käytänteiden ja kulttuurisen arvottamisen avulla. Pierre Bourdieun ja Beverley Skeggsin näkemykset elämäntapojen hierarkiasta luokkien hierarkian tunnistamattomana muunnoksena johdatti minut aluksi tarkastelemaan tavoiteltavaksi sanoitetun elämän rajapintoja. Hyväosaisuuden ehtoja tarkastellen on mahdollista samalla kartoittaa sitä, kuka tai ketkä tulevat ehtoja täyttämättöminä ulossuljetuiksi. Nämä sosiaalisesti tuotetut luokkarakenteet vaikuttavat yksilöiden ajatuksiin itsestään ja muista, sekä muovaavat käsityksiä hyvästä ja arvokkaasta elämästä. Jyväskylän yliopiston vuonna 2021 keräämä *Töissä ja köyhä 2.0!* -kirjoituspyyntöaineisto oli sekä laadullisesti, että määrällisesti tutkielmaani ajatellen varsin rikas. Lähestyin aineistoa laadullisen sisällönanalyysin kautta, hyödyntäen samalla teorian tarjoamia näkökulmia yhteiskuntaluokkiin. Tutkimuskysymyksiksi prosessin aikana muotoutuivat arkiset kuvaukset yhteiskuntaluokista, sekä aineistossa sanoitetut affektiiviset kokemukset niihin liittyen. Kolmanneksi tarkastelin yhteiskuntaluokkien materialisoitumista ruumiissa, eli sitä, kuinka luokkia merkitään, mutta myös tunnetaan ja tunnistetaan kehoissa. Tarkastelussani keskeisiä luokan tuottamisen teoriasta hyödynnettyjä käsitteitä ja mekanismeja olivat kirjaaminen, arvottaminen, symbolinen valta, pääomat sekä minuuden tuottaminen.

Tulokset -osiossa tarkastelen kulttuurisesti ja moraalisesti tuotettua luokkajakoa ensin elämäntavan, asumisen ja kuluttamisen osalta. Analyysini tulokset elämäntavoilla erottautumisen osalta vahvistavat ajatusta siitä, että yksilöt toimivat annetuissa, keskiluokan määrittelemissä rakenteissa pyrkien hyödyntämään parhaansa mukaan omia resurssejaan. Aineistoni todistaa myös Skeggsin (2014, 21) argumenttia siitä, että luokkaa tuotetaan erilaisten arkisten kiertoilmausten kautta, kuten kuvaamalla tiettyjä asumismuotoja tai -alueita epätoivottavina. Tosin tarkastelemassani aineistossa tätä diskurssia ei tuotettu ainoastaan kuvaten esimerkiksi tiettyjen asuinalueiden

ongelmia, vaan myös suorilla sanoituksilla *hyöistä ja turvallisista* asuinalueista. Kotiin ja asumiseen liitettiin normistoa riittävän väljästä asumisesta, vaikka valtavien, uusien omakotitalojen merkitystä subjektiiviselle arvonmuodostukselle aineistossa myös kyseenalaistettiin.

Kuluttamisen kulttuurinen arvottaminen on eräs näkökulma, jonka avulla ihmisiä jaetaan *meihin ja muihin*. Aineistoni pohjalta luonnollistetun keskiluokkaisen ihanteen saavuttamattomuus elämäntavan sekä kuluttamisen osalta aiheuttaa häpeää, uupumusta ja stressiä sekä kokemuksia kasvottomuudesta ja luokattomuudesta. Aineistosta oli tulkittavissa näiden ilmiöiden vaikuttavan voimakkaasti yksilöiden ajatukseen omasta ihmisarvosta sekä myös kokemuksiin kansalaisuudesta. Rahan ja kuluttamisen onkin havaittu suomalaisissa köyhyysteksteissä olevan nykyihmisen normaaliuden ja arvon mittareita (Launis ym. 2016, 150). Skeggs (2014, 21) teoriassaan nostaa esille kokemuksen arvokkuudesta olevan todellinen yhteiskunnallinen resurssi, joka vaikuttaa yhteiskunnallisen toimintaan joko sitä estäen tai edistäen. Aineiston pohjalta laajemmat vaihtoehdot elämäntavan osalta avautuvat heille, joilla on kokemus omasta arvokkuudesta edes jonkin pääomaksi tunnistetun resurssin, kuten esimerkiksi inhimillisen pääoman, osalta.

Luokkien tuottamisen prosessiin liittyy moniulotteisia affektiivisiä kokemuksia, jotka jakavat yksilöitä sisäpiiriläisiin ja ulkopuolisiin. Keskeinen näkökulma myös affektiivisten kokemusten merkityksen osalta onkin niiden *meihin ja muihin* erotteleva vaikutus. Analyysissäni havaitsin, että erityisesti köyhyyteen liittyvä tunnetaakka estää ihmisiä kokemasta täysivaltaista jäsenyyttä, osallisuutta ja kansalaisuutta. Köyhyyteen, ja ideaalikansalaisuuden saavuttamattomuuteen liittyvät kielteiset tunteet vähentävät inhimillistä pääomaa sekä mahdollisesti heikentävät resilienssiä. Se, kenellä on mahdollisuus kokea kuuluvansa sisäpiiriin tai keskiluokkaan, ei ole siis yksilötasolla, mutta yhteiskunnallisestikaan merkityksetön kysymys. Vain harvat ja valitut pääsevät yhteiskunnallisen vaikuttajan rooliin politiikan sisäpiiriin (Anttila 2014, 382). Beverley Skeggsin teoksen *Elävä luokka* (2014) suomennukseen Anu-Hanna Anttilan kirjoittamissa jälkisanoissa todetaan työväenluokan ”turhaksi” tekemisen alkaneen julkisen sektorin modernisoinnin myötä, jolloin kansalaisista haluttiin muokata kuluttajakansalaisia. Näiden kuluttajakansalaisten arvo oli mitattavissa markkinoilla, ja kun prosessia lähdettiin määrätietoisesti viemään eteenpäin politiikan avulla, se edellytti vallankäyttöä suhteessa ”toisiin”, joilla sitä valtaa ei ollut. (Anttila 2014, 381–382.)

Kolmantena näkökulmana aineistooni tarkastelin sanoituksia, joissa kuvattiin yhteiskuntaluokan ja ruumiin suhdetta, eli sitä kuinka luokkaa tullaan kirjanneeksi ja kiinnittäneeksi kehoihin. Runsaimmin aineistossa esiintyi kertomuksia sairastavuuden ja köyhyyden suhteesta, mutta toisaalta myös keskiluokkaisuuteen liitettyä esteisöintiä ruumiin ja hiusten muokattavuuden odotusten osalta. Ruumiin merkitys ensisijaisesti terveydellisten arvojen esittäjänä, eikä niinkään tyylien näyttämönä on nostettu aiemmassakin suomalaisessa luokkatutkimuksessa esille (Kahma ym. 2014).

Sairaus saattaa aiheuttaa köyhyyttä ja kokemusta luokattomuudesta, mutta köyhyys myös sairastuttaa, kuten eräs kirjoituspyyntöön vastannut lapsensa heikkoihin veriarvoihin viitaten totesi. Sairausloma keskiluokkaisena etuoikeutena tuotiin esiin useissa kirjoituksissa.

Suomalaisittain väestön terveyden on todettu vaihtelevan muun muassa sosioekonomisen aseman, sukupuolen, siviilisäädyn sekä asuinalueen mukaan (Jokela ym. 2021). Yhtenä näkökulmana yhteiskunnalliseen polarisaatioon onkin esitetty jakoa pitkän työhistorian, hyväpalkkaisten ja työterveyshuoltoa käyttävien sekä toisaalta pitkistä työttömyysjaksoista kärsineiden ja pienituloisten välillä (esim. Isola, Siukola & Kukkonen 2019). THL:n vuonna 2021 julkaistussa raportissa *Terveyden eriarvoisuus Suomessa* todetaan, että terveyden eriarvoisuuden kasvamisen ehkäisemiseksi olisi tarpeen kehittää seurantajärjestelmiä. Raportissa esiteltyjen 13 sosioekonomisen seurantaindikaattorin avulla yhteiskuntaluokkaan kytkeytyvien tilanteiden arviointi ja seuranta olisi mahdollista tehdä aikuisväestön hyvinvoinnin osalta. (Jokela ym. 2021.) Näen tämän polarisaatiokehitykseen liittyvän huomion mainitsemisen merkityksellisenä yhteiskuntapoliittisesti, vaikka se ei liitykään suoranaisesti symboliseen luokkakamppailuun.

Soveltaessani brittiläisen Beverley Skeggsin näkemyksiä sosiaalisesti tuotetuista yhteiskuntaluokista, alkuperäistä teoriaa värittää kahden vallitsevan luokan: keski- ja työväenluokan kamppailu. Kamppailua käydään arkisella elämäntasolla arvostuksesta, mutta erityisesti myös (keskiluokkaisista) oikeuksista. Tarkastelemassani aineistossa käsite *oikeudet* toistuu usein, vaikka muillakin tavoin kokemuksia yhteiskunnallisesta epäreiluvuudesta sanoitetaan. Tutkielmani teoreettista viitekehystä kriittisesti arvioiden kaksi yhteiskuntaluokkaa on tasoiltaan riittämätön kuvaamaan sosiaalisen kerrostuneisuuden paikallista todellisuutta. Silti Skeggsin teorialla on nimenomaan sosiaalisesti tuotettujen, *moraalisten luokkien* tuottamisen kannalta mielestäni hedelmällistä annettavaa. Yhteiskuntaluokat ovat läsnä yksilöiden arkipäivässä sekä erottamattomasti koko yhteiskunnallisessa toiminnassa, vaikka niistä ei suoraan puhuttaisikaan. Tässä yhteydessä luokka-analyysin merkitys bourdiealais-skeggsiläisessä viitekehyksessä ei ole luokan pitämisessä paikoillaan, vaan sosiaalisesti ja dynaamisesti tuotettujen luokkarajojen kyseenalaistamisessa.

Nykyisessä uusliberalistisessa ajassa yksilön on osoitettava vastuullisuutensa markkinoille, sekä kannettava vastuunsa kilpailun kautta (Silvasti ym. 2014, 18). Kilpailun tarkoitus puolestaan on erottaa häviäjät voittajista, kyvyttömät kyvyttömistä sekä heikot vahvoista. Riippumatta luokka-asetusta tämän kamppailun tuloksesta on Suomessakin poliittisen päätöksenteon kautta siirretty jo usean vuosikymmenen ajan yhteiskunnalta yksilöille. (Emt.) Kuitenkin yksilöillä on ollut kautta aikain hyvinkin erilaiset mahdollisuudet asettua oman elämänsä sepäksi, eikä kunniallisuuden ja kunnollisuuden tunteiden merkitystä ihmisten kokemalle ihmisarvolle voi väheksyä. Perustelen moraalisten yhteiskuntaluokkien kriittisen tarkastelun merkityksen rakentuvan nimenomaan tästä näkökulmasta. Kauranen ja Ojajarvi (2016, 325)

toteavatkin, että nyky-Suomessa yhteiskuntaluokkia muovataan sekä puhumalla luokista, mutta myös olemalla niistä vaiti. Näennäinen hiljaisuus ei tarkoita, etteikö luokilla ja niitä muovaavilla kulttuurisilla prosesseilla olisi yhteiskunnallista merkitystä. Uusliberalistinen diskurssi kääntää huomion rakenteista yksilöihin, joiden resurssit (tai niiden puuttuminen) on irrotettuna sosiaalisesta taustastaan. Tutkimuksen, kulttuurin sekä politiikan keinoin on kuitenkin mahdollista antaa ääntä heille, joiden luokka kollektiivina on hiljaa. (Emt., 2016, 325–331.)

Jään analyysini pohjalta pohtimaan, että hiljaisuutta olisi mielestäni tarpeellista rikkoa ei vain heikommista lähtökohdista ponnistavien kohdalla, vaan kapitalistiskriittisestä näkökulmasta aivan jokaisen osalta. Tätä näkökulmaa ajatellen eräs vaikuttavimmista kirjoituksista oli aineistossa seuraavanlainen:

”Lähipiiriimme kuuluu vain hyvin toimeentulevia, taloudellisesti riippumattomia, asumme hyvämaineisella omistustaloalueella keskellä vaurautta. Lasten kannalta tämä on hankalaa, sillä he eivät koskaan saa samoja asioita kuin kaverit. Esim. 200 € skuutti, joka nyt on kaveripiirin suosiossa, on meille utopistinen hankinta. Lapsemme on vaikea tätä ymmärtää, saavathan kaikki muut sellaisen niin halutessaan. Tai kun kaverukset vertailevat keskenään pankkitiliensä summia - meillä ei lapsilla ole tilejä, koska ei meillä olisi mitään sinne laittaa. Rahat menevät elämiseen. Emme kuitenkaan halua muuttaa halvemman vuokran perässä alueelle, jossa muutkin olisivat vähempituloisia - vuokramme on jo nyt alle keskitason, kiitos vuokranantajamme, jolla ei ole ”pikkurahasta” puutetta ja joka näin mahdollistaa asumisemme täällä. Ja tämä on turvallinen asuinalue, olen kiitollinen, että saamme asua täällä.”/vastaaja nro 3

Näen voimakkaita yhteiskunnallisia jakolinjoja tuottavan puheen, mutta myös modernin ajan ihmisen ahdistuksen konkretisoituvan tämän samanaikaista kokemusta sekä hyvä- että huono-osaisuudesta kuvaavan 42-vuotiaan vastaajan kirjoituksessa. Yhteiskunnan muutosten syviä tarinoita yksilötasolla teoksessaan tarkastellut Anu Kantola (2022) työryhmänsä kanssa kuvaakin nykyistä elämänmenoa ”suuren ruuvin” puristukseksi. Puristus ja ruuvin kiristyminen läpäisee yksilöt viiteryhmästä riippumatta, ja kukin koettaa vastata tähän tunteeseen omilla keinoillaan. Kysymykset siitä, keitä me globalisaation ja kilpailun sekä teknologisen murroksen keskellä olemme, ja erityisesti mikä meitä yhdistää, on 2000-luvunkin yhteiskunnissa poltteleva. (Kantola & työryhmä 2022.)

Riippumatta yksilön tulkitusta hyvä- tai huono-osaisuudesta ”puristuva, suuri ruuvi” ei voine pitkällä tähtäimellä olla kovinkaan kestävä kokemuksellinen maaperä kansalaisuuden rakentumiselle. Puhtaasti esimerkiksi taloustieteellisestä tulokulmasta asiaa katsovien näkemykset lienevät toisenlaisia, ja siksi näkisinkin moninaisia tieteenaloja yhdisteleville yhteiskuntaluokkien tarkasteluille olevan tilausta. 2000-luvun alun suomalaista luokkajärjestystä tarkastelleet teoksen *Luokan ääni ja hiljaisuus* kirjoittajat esittävätkin, että luokkatutkimusta sekä luokkateoriaa olisi paikallaan täydentää sosiaalisen hyljeksinnän tapaisilla avauksilla. Yhteiskunnallisten asemien tarkastelu koulutustason, ammattiasemien ja palkkaluokitusten perusteella kytkeytyy vahvasti kapitalistiseen ajattelun viitekehykseen, vaikka voikin sinällään tuoda esille tiettyjä näkymiä eriarvoisuuteen. Joka tapauksessa luokkateorioiden ja -tutkimuksen

laaja-alaisen edistämisen voidaan katsoa olevan tarpeen sekä historiallisten että modernien eriarvoisuuksien että epäoikeudenmukaisuuksien ymmärtämiseksi (Blom & Melin 2014, 26).

Oikeudenmukaisuus- ja yhdenvertaisuuskehitystä estävien ajattelu- ja toimintaprosessien huomaaminen köyhyyttä kokevien työssäkäyvien teksteissä on merkittävää yhteiskunnallisesti, mutta se voi olla sitä myös henkilökohtaisella tasolla. Huolimatta omasta työhistoriastani osattomuuden parissa, aineiston läpikäyminen oli koskettava ja konkreettinen näköalapaikka sosiaalisesti tuotettuun eriarvoisuuteen. Toivoisin ratkaisuja siihen löytyvän yhdenvertaistavien puhe- ja ajattelutapojen edistämistä, sekä laajamittaisemman yhteiskunnallisen osallisuuden edistämistä. Suomalaisessa huono-osaisuuden tutkimuksessa on nimittäin todettu, että modernissa hyvinvointivaltiossa esiintyvä köyhyys kulminoituu niukkuudeksi, joka rajoittaa yksilöiden sosiaalista osallisuutta (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 73). On myös havaittu, että miehet ja naiset pärjäävät köyhyyden kanssa jokseenkin eri tavoin: miehet kokevat naisia enemmän toivottomuutta ja näköalattomuutta, sillä he liittävät identiteettinsä vahvemmin vain työhön, rahaan ja markkinoihin (Isola, Siukola & Kukkonen 2019). Kirjan *Absolute Poverty in Europe: Interdisciplinary Perspectives on a Hidden Phenomenon* (Gaisbauer ym. 2019) johdannossa todetaan köyhyyden olevan sosiaalisesti tuotettua ja siten sosiaalisin keinoin myös hävitettävissä, ja kenties hiukan samanlaista ajatusmallia voisi soveltaa hierarkioita tuottaviin ja valtaa jakaviin yhteiskuntaluokkiin. Lähtökohtaisesti luokkataistelussa on kyse arvioinneista ja asemoinneista, joita itse kukin toteutamme henkilökohtaisessa elämässämme päivittäin (Skeggs 2014, 315).

Sillä kuinka köyhyydestä ja huono-osaisuudesta puhumme, on suuri merkitys heille, jotka niihin liittyvää taakkaa arjessaan kantavat. Kieli ja diskurssit asemoivat yksilöitä sekä tuottavat kokemuksia (Gordon 2008, 28). Meistä jokainen toivoisi säilyttävänsä kasvonsa, eli siis voivansa kulkea arkista elämänpolkuaan häpeilemättä omaa olemusta, ammatillista statusta tai sen puutetta, tai vaikkapa mielenterveydentilaa. Elämä voi olla köyhällekin rikasta, eikä esimerkiksi alhaisempi mahdollisuus kuluttamiseen tee ihmisestä oletusarvoisesti tyhmää tai ymmärtämätöntä. Markku Lehto toteaa Heikki Hiilamon ja Juho Saaren (2010) toimittamassa teoksessa *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin* yksilöiden omien voimavarojen ja toimintavalmiuksien vahvistamisen olevan myös olennaisena avaimena sosiaalisten oikeuksien, riittävän toimeentulon sekä tarpeellisen hoidon ja hoivan takaamiseen globalisoituneessa markkinataloudessa (emt., 2010, 293–296). Kulttuurin avulla tuotetaan luokkajakoja sisä- sekä ulkopuolisiin, joten kulttuurin avulla noiden rajojen rikkomisenkin on mahdollista. Rikkautta on monenlaista, kuten eräs iäkkäämpi kirjoituspyyntöön vastannut koskettavasti toteaaakin:

”Pikkuiset lapsenlapsetkin kirkkain silmin vakuuttavat, että kyllä sinä mummo voit rakastaa, vaikka kädet käppyrät ovatkin. Jälleen minä huomaan, että olen minä sentään vaan aika rikas sittenkin. Sydämeni hyrisee hellyyttä. Elämä luo uutta. Se vain on niin yksinkertaisen totta, mitä kotini eteisen peilissä on kaikki nämä vuodet jokaiselle siihen katsovalle

lukenut: "Minä olen hyvä ihminen". Minäkin olen hyvä. Olen köyhä, mutta kuitenkin hyvä. Elämä on lyhyt. Vaikka köyhälle jokainen hetki on pitkä." /vastaaja nro 85

LÄHTEET

- Aaltonen S. (2008). Itseluottamusta, varovaisuutta ja vaaraa. Yhteiskuntaluokka ja tyttöjen tulkinnat sukupuolisesta häirinnästä. Teoksessa Tolonen T. (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli* (s. 36-57). Vastapaino.
- Ahmed S. (2014). *The Cultural Politics of Emotion*. Second edition, first edition 2004. Edinburgh: University Press.
- Alasuutari P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Anttila H-A. (2014). Thatcherismin toinen aalto. Jälkisanat suomenettuun laitokseen. Teoksessa Skeggs B. (2014). *Eläviä luokka*. Suom. Lahikainen L & Jakonen M. Vastapaino.
- Anttila H-A. (2019). *Huipputuloiset – Suomen rikkain promille*. Vastapaino.
- Anttila H-A. & työryhmä (2022). *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat*. Gaudeamus.
- Anttila H-A., Kauranen R., Launis K. & Ojajärvi J. (toim.) (2016). *Luokan ääni ja hiljaisuus: yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino.
- Berg P. (2008). Ruumiin resurssit ja mahdollisuudet koulun liikunnanopetuksessa ja liikuntaharrastuksissa. Teoksessa Tolonen T. (toim.) (2008.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*, s. 198–225. Vastapaino.
- Bergroth H. (2016). Luokan ruumiillisuus arjen kokemuksissa köyhyydestä. Teoksessa Anttila H-A., Kauranen R., Launis K. & Ojajärvi J. (toim.) (2016). *Luokan ääni ja hiljaisuus: yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa* (s. 166–204). Vastapaino.
- Blom R., Kerkelä H., Kivinen M., Melin H., Järvelä M., Rantalaiho L., Nikula J., Tyrkkö A., Peinänen P., Julkunen P., Jähi R., Alanko M. (1984). *Suomalaiset luokkakuvassa*. Luokkaprojekti. Vastapaino.
- Blom R., Melin H. (2014). Keskiluokkaistuuko Suomi? Teoksessa Lempiäinen K., Silvasti T. (toim.) (2014). *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*, s. 20-51. Vastapaino.
- Douglas M. (2000). *Puhtaus ja vaara. Rituaalistisen rajanvedon analyysi*. Alkuteos *Purity and Danger. An Analysis of the concepts of pollution and taboo*. (1966). Suom. Blom V. & Hazard K. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Erola J. (toim.) (2010). *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus.

- Eskola J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli R. (toim.) (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, s. 180-198.
- Gaisbauer H., Schweiger G., Sedmak C. (toim.) (2019). *Absolute Poverty in Europe: Interdisciplinary Perspectives on a Hidden Phenomenon*. Policy Press.
- Goffman E. (2012). *Vuorovaikutuksen sosiologia*. (Suom. Koskinen K. ja Luhtakallio E.) Vastapaino.
- Gordon T. (2008). Feministinen materialismi. Teoksessa Tolonen T. (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli* (s. 18-34). Osuuskunta Vastapaino.
- Hakulinen C., Komulainen K., Suokas K., Pirkola S., Pulkki-Råback L., Lumme S., Elovainio M. & Bockerman P. (2023). Socioeconomic position at the age of 30 and the later risk of a mental disorder: a nationwide populationbased register study. Saatavilla: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/147127/298.full.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Heiskala R. (2000). *Toiminta, tapa ja rakenne: kohti konstruktivistista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Gaudeamus.
- Helle A., Hollsten A. (2016). Tunnetko kirjallisuutta? Suomalaisen kirjallisuuden tutkimus tunteiden ja tuntemusten näkökulmasta. Teoksessa Helle A., Hollsten A. (toim.) *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*, s. 7-33- SKS:n toimituksia, 1425. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60241/helle%20hollsten%20johdanto.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hiilamo H. & Saari J. (toim.) (2010). Hyvinvoinnin uusi politiikka: johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin. Saatavilla: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140759/A_27_ISBN_9789524930932.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- hooks b. (2000). *Where We Stand: Class Matters*. Routledge.
- Hynnä K. (2019). Media ja kehoihanteet – Selfiet self-helpinä. Teoksessa Kukkonen I., Pajunen T., Sarpila O., Åberg E. (2019). *Ullkonäköyhteiskunta: ulkoinen olemus pääomana 2000-luvun Suomessa*, s. 140-150. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Isola A-M., Siukola R. & Kukkonen M. (2019). Gendered Experiences of Poverty and Recognition in the Finnish Welfare State. Saatavilla: https://www.researchgate.net/profile/Anna-Maria-Isola/publication/333692406_Gendered_Experiences_of_Poverty_and_Recognition_in_the_Finnish_Welfare_State_Available_httpswwwtandfonlinecomeprintWPaNau9ZmQk6zS3N8nygfulltarget1010800803874020191604570/links/6291df57c660ab61f84bc184/Gendered-Experiences-of-Poverty-and-Recognition-in-the-Finnish-Welfare-State-Available-https-wwwtandfonlinecom-eprint-WPaNau9ZmQk6zS3N8nyg-fulltarget101080-0803874020191604570.pdf
- Jakonen M. (2021). *Konflikti: talous ja politiikka*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Jalovaara M. (2013). Perheet ja perhedynamiikka. Teoksessa Erola J. & Räsänen P. (toim.) (2013). *Johdatus sosiologian perusteisiin*. Gaudeamus.
- Jokela S., Kilpeläinen K., Parikka S., Säres-Jäske L., Koskela T., Lumme S., Martelin T., Koponen P., Koskinen S. & Rotko T. (toim.) (2021). *Terveiden eriarvoisuus Suomessa. Ehdotus seurantajärjestelmän kehittämiseen*. THL:n raportti 5/2021.

- Saatavilla:
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142576/RAP2021_005_Terve_yden_eri-arvoisuus_Suomessa_s_korj2.pdf?sequence=10&isAllowed=y
- Jokinen A., Juhila K & Suoninen E. (2012). *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Jokinen A., Juhila K. & Suoninen E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Jokinen E. & Venäläinen J. (toim.) (2015). *Prekariisaatio ja affekti*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Järvinen K., Kolbe L. (2007). *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa. Nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta*. Kirjapaja.
- Järvinen K., Kolbe L. (2019). *Sopivia ja sopimattomia: Lempi, luokka ja suomalainen parisuhde*. Kirjapaja.
- Kahma N. & työryhmä (2014). *Urheilu, ruumiinkulttuuri ja pukeutuminen*. Teoksessa Purhonen S., Granow J., Heikkilä R., Kahma N., Rahkonen R., Toikka A. (2014). *Suomalainen maku – Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. s. 150–167.
- Kajander-Ruth S. (2023). *Kaikki iloista keskiluokkaa? 10 tositarinaa luokkamatkasta*. Kustantamo S&S.
- Kalalahti M., Silvennoinen H., Varjo J., Vilkmann M. (toim.) (2023). *Yhteiskuntaluokka koettuna ja elettyinä*. Tampere: Tampere University Press.
- Kantola A. & työryhmä (2020). *Kahdeksan kuplan Suomi. Yhteiskunnan muutosten syvät tarinat*. Gaudeamus.
- Karkulehto S., Saresma T., Harjunen H., Kantola J. (2012). Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus* 4/2012, s. 16-27.
- Kauranen R., Lahikainen R. (2016). Luokan äänen ja hiljaisuuden muodostuminen rakenteellisesti ja kokemuksellisesti. Teoksessa Anttila H-A., Kauranen R., Launis K. & Ojajärvi J. (toim.) (2016). *Luokan ääni ja hiljaisuus: yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa* (s. 46-87). Vastapaino.
- Kauranen R., Ojajärvi J. (2016). Luokkajärjestys, äänekkyys ja hiljaisuus. Teoksessa Anttila H-A., Kauranen R., Launis K. & Ojajärvi J. (toim.) (2016). *Luokan ääni ja hiljaisuus: yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa* (s. 321-331). Vastapaino.
- Koskinen I. (11.3.2018). *Jakautuuko Suomi?, osa 9: Että maailma muuttuisi paremmaksi*. Saatavilla: <https://koneensaatio.fi/tarinat-ja-julkaisut/jakautuuko-suomi-osa-9-etta-maailma-muuttuisi-paremmaksi/>
- Kröger T. (13.4.2023). *Keskiluokkainen ajatusmalli jyrää työläistäustaisten lasten unelmat, sanoo tohtoriksi väitellyt talonmiehen tytär*. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20026497>
- Kukkonen I., Pajunen T., Sarpila O., Åberg E. (2019). *Ulkonäköyhteiskunta: ulkoinen olemus pääomana 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Käyhkö M. (2008). *Kädenjälki näkyviin – koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset*. Teoksessa Tolonen T. (toim.) (2008). *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino.

- Käyhkö M. (2014). Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 1/2014, s.4-17. Saatavilla: <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124109/74269>
- Käyhkö M. (2023). "Sosiaalista nousua en oo miettiny". Työläistaustaiset yliopisto-opettajanaiset, yliopistotyö ja eletty luokka. Teoksessa Kalalahti M., Silvennoinen H., Varjo J., Vilkmann M. (toim.) (2023) *Yhteiskuntaluokka koettuna ja elettyinä*, s. 72-96 Tampere: Tampere University Press.
- Launis K., Bergroth H., Anttila H-A. (2016). "Luokattomuus" ja eriarvoisuuden kokeminen kirjoituskilpailun teksteissä. Teoksessa Anttila H-A., Kauranen R., Launis K. & Ojajärvi J. (toim.) (2016). *Luokan ääni ja hiljaisuus: yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino.
- Lehto M. (2010). Lopuksi: Onko mahdollisuus todella mahdollisuus? Teoksessa Hiilamo H., Saari J. (2010). *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin*. s. 289-296. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 27.
- Lempiäinen K., Silvasti T. (toim.) (2014). *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*. Vastapaino.
- Marx K., Engels F. (1972). Kommunistisen puolueen manifesti. Alkuperäisteos *Manifest der kommunistischen Partei*. (1872)
- Melin H. (2010). Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta? Teoksessa Erola J. (toim.) (2010). *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus.
- Moilanen P. & Rähkä P. (2018). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli R. (toim.) (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, s. 43-61.
- Mäkinen K. (2016). Maahanmuuttovastainen internet-aktivismi, uusliberaali ideaalikansalaisuus ja ylijäämäihmiset. Teoksessa Anttila H-A., Kauranen R., Launis K. & Ojajärvi J. (toim.) (2016). *Luokan ääni ja hiljaisuus: yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*. Vastapaino.
- Männikkö N. (2021). Sosiaalinen media itsensä ilmaisun, sosiaalisen pääoman ja hyvinvointivaikutusten välittäjänä. *Janus vol 29 (4) 2021*, 398-404.
- Näre S., Näre L. (2021). *Työttömyys sattuu. Arjen kamppailuja työllistämistoimien rattaissa*. Gaudeamus.
- Perry M. (1996). The Relationship Between Social Class and Mental Disorder. *The Journal of Primary Prevention, Vol. 17, No. 1*
- Pirkola S. (18.2.2020). Tekeekö köyhyys sairaaksi vai sairaus köyhäksi? Saatavilla: <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/kommentit/tekeeko-koyhyys-sairaaksi-vai-sairaus-koyhaksi/>
- Purhonen S., Granow J., Heikkilä R., Kahma N., Rahkonen R., Toikka A. (2014). *Suomalainen maku: Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Gaudeamus.
- Pöysä J. (2015). Kirjoituskutsut. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/>
- Rinne J., Kajander A. & Haanpää R. (toim.) (2020). *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Ethnos.
- Rossi L-M. (2015). *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

- Roos J.P. (2013). Taistelusta yhteistoimintaan – Pierre Bourdieu hyvinvointivaltion puolustajana. Teoksessa Saari J., Taipale S., Kainulainen S. (toim.) (2013). *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A Tutkimuksia 38. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 64. Tampere.
- Saari J., Eskelinen N. & Björklund L. (2020). *Raskas perintö: ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salo U.-M. (2015). Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen S. & Högbacka R. (toim.) (2015). *Umpikujasta oivallukseen*, s.166-190.
- Savage M., Devine F., Cunningham N., Taylor M., Yaojun L., Hjellbrekke J., Le Roux B., Friedman S. & Miles A. (2013). A New Model of Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment. *Sociology vol. 47 /2*.
- Skeggs B. (2014). *Elävä luokka*. (Suom. Lahikainen L. & Jakonen M.) Alkuperäisteos *Class, Self, Culture* (2004). Vastapaino.
- Skeggs B. (2002). *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable*. SAGE Publications Ltd. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446217597>
- Sulkunen P. (2016). Kulutusyhteiskunta ja sen kriitikot. Teoksessa Heiskala R., Virtanen A. (toim.) (2016). *Talous ja yhteiskuntateoria II – Modernin maailman talous ja sen kritiikki*, s. 307–328.
- Suoranta J. & Ryyänen S. (2014). *Taisteleva tutkimus*. Into.
- TENK (2/2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje. Saatavilla: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tolonen T. (toim.) (2008). *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Vastapaino.
- Tuomi J. & Sarajärvi A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- Wacquant L. (toim.) (2013). Symbolinen pääoma ja yhteiskuntaluokat. Käännös Urpo Kovala. *Sociologia 2/2013*, s. 87-95.
- Wacquant L. (2015). Käytäntö ja valta – avaimia Bourdieun lukemiseen. Teoksessa Pyykkönen M. & Kauppinen I. (2015). *1900-luvun ranskalainen yhteiskuntateoria*. Gaudeamus: Helsinki.
- Walker R. (2019). Measuring absolute poverty: shame is all you need. Teoksessa Gaisbauer H., Schweiger G., Sedmak C. (toim.) (2019). *Absolute Poverty in Europe: Interdisciplinary Perspectives on a Hidden Phenomenon*, s. 97-118. Policy Press.